

Een blauwhelm met een hart van blik

Een interdisciplinair onderzoek naar het inzetten van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren op militaire interventies in ontwikkelingsgebieden

Eline van Oosterhout – Ontwikkelingsgeografie (4149890)

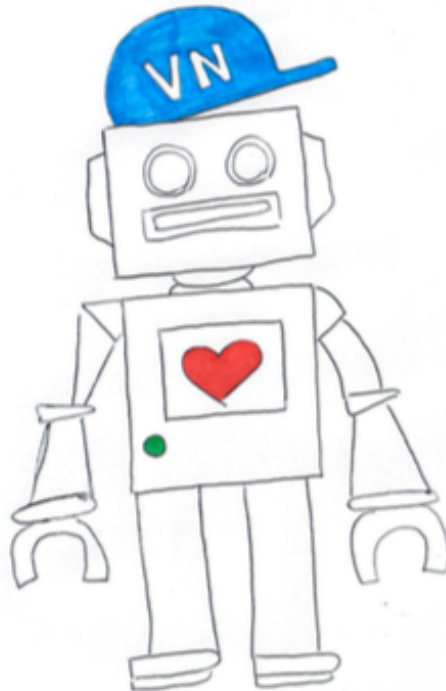
Sonja Pleumeekers – Conflict Studies (4121430)

Esmée Stouten – Kunstmatige Intelligentie (4191986)

Bachelorscriptie Liberal Arts and Sciences (7,5 ECTS)

UNIVERSITEIT UTRECHT

30 juni 2017

Dr. H.L.W. Hendriks

Dr. M. Bayrak, Dr. A.C.M. Tijsseling, Dr. J. Van Lith

Abstract

Als er een keuze gemaakt moet worden tussen het leven van verschillende groepen onschuldige burgers, wie mogen er dan blijven leven: vijf oma's of twee peuters? Er is geen eenduidig correct antwoord op dit morele dilemma, doordat onpartijdigheid soms in strijd is met moraliteit. In deze scriptie wordt onderzocht welke bijdrage de inzet van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren kan leveren aan militaire interventies in ontwikkelingsgebieden. De onpartijdige actoren die in het onderzoek centraal staan, zijn NGO's en de VN. Op basis van de inzichten uit verschillende disciplines zal worden gepleit voor een heroverweging van de taken van zogenoemde onpartijdige actoren in conflictgebieden, waarbij er een duidelijke consensus moet worden bereikt over de inhoud van de onderliggende principes. Als er een consequentie-ethiek op utilitaristische grondslag standpunt wordt gehanteerd bij het vaststellen van deze principes zou zowel de moraliteit als onpartijdigheid kunnen worden gewaarborgd. Een hybride mandaat kan hierbij een goede tussenweg zijn tussen een top-down en bottom-up benadering. Bij de verwerving van een set van principes door autonome wapensystemen zal het aanleren van moraliteit een belangrijk aandachtspunt moeten vormen.

Sleutelwoorden: onpartijdigheid, moraliteit, utilitarisme, consequentie-ethiek, hybride mandaat, militaire interventies, autonome wapensystemen, NGO's, VN

Inhoudsopgave

Abstract.....	2
Inleiding.....	4
Onpartijdige actoren in het vizier	8
Verschillende soorten onpartijdige actoren en variaties in hulp	8
Externe invloeden op NGO's.....	13
NGO's en militairen in hetzelfde werkveld.....	16
Conclusie	17
Een veranderende werkelijkheid in VN vredesmissies.....	18
Een nieuwe realiteit	19
<i>Discours van onpartijdigheid in het Brahimi Rapport</i>	20
<i>Discours van onpartijdigheid in de Capstone Doctrine</i>	21
De robuuste wending.....	22
<i>Discours van stabilisatiemissies</i>	23
Gevolgen van de recente ontwikkelingen.....	25
Conclusie.....	26
Morele, autonome wapensystemen	28
Moreel dilemma: één of vijf onschuldige burgers doden?.....	29
Wie is er verantwoordelijk?	32
Het aanleren van moraliteit.....	33
Conclusie.....	35
Integratie	37
Common Ground	38
<i>Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies</i>	38
<i>Ontwikkelingsgeografie en Kunstmatige Intelligentie</i>	41
<i>Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie</i>	42
More comprehensive understanding	43
Discussie	44
<i>Utilitarisme en onpartijdigheid</i>	44
<i>Hybride mandaat en onpartijdigheid</i>	46
Conclusie.....	47
Bibliografie	48

Inleiding

'Oorlog met killer robots is geen science fiction meer', kopte de Volkskrant in april 2016 (Ramdharie, 2016). Hoewel het voor veel mensen in eerste instantie inderdaad als een ver en misschien zelfs onrealistisch toekomstbeeld zal aandoen, is de werkelijkheid van *killer robots* veel dichterbij dan het lijkt. Sterker nog: Israël heeft al een onbemand toestel dat zelfstandig radarinstallaties kan aanvallen. Een ander voorbeeld is afkomstig uit de VS, die vanaf 2020 een autonome 'vliegende vleugel' willen inzetten in gevechtsmissies (Heck, 2015). Er worden steeds meer militaire taken en verantwoordelijkheden verschoven van mens naar machine. De opkomst van *killer robots*, die in dit onderzoek autonome wapensystemen genoemd zullen worden, is een onontkoombare werkelijkheid.

Hoewel men in eerste instantie over het algemeen huivert voor het vervangen van mensen door robots als het gaat om grote verantwoordelijkheden die leven en dood betreffen, kan het inzetten van autonome wapensystemen ook voordelen hebben. Zo zijn computers in staat gegevens sneller te verzamelen en te verwerken dan mensen, waardoor een snellere reactie mogelijk is. Ook kunnen autonome wapensystemen het aantal slachtoffers onder de burgerbevolking en de eigen troepen beperken (AIV, 2015). Er zijn echter ook nadelen verbonden aan de inzet van deze militaire technologie. In 2007 gebruikte het Zuid-Afrikaanse leger bijvoorbeeld een semi-autonoom wapensysteem dat abusievelijk negen niet-vijandige soldaten doodde en veertien anderen verwondde (Mayer, 2015). Verschillende organisaties stellen dan ook kritische vragen bij de inzet van autonome wapensystemen die onder andere betrekking hebben op moraliteit en verantwoordelijkheid. Er is momenteel tegen de ontwikkeling van autonome wapensystemen een lobby actief van onder andere PAX en Human Rights Watch. Deze staat bekend als de 'Campaign to stop killer robots'.

Nu de opkomst van autonome wapensystemen een feit is, is het belangrijk dat de mogelijkheden en consequenties van de inzet van zulke systemen onderzocht worden. Daarom richten wij ons in dit onderzoek op de vraag welke bijdrage de inzet van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren kan leveren aan militaire interventies in ontwikkelingsgebieden. Deze vraag behelst een breed maatschappelijk probleem dat een integrale aanpak nodig heeft om tot een succesvolle uitkomst te

komen. Conflictresolutie bestaat immers uit veel verschillende aspecten en invloeden van verschillende actoren die niet vanuit de blik van slechts één discipline volledig begrepen kunnen worden. Hierom zal ons onderzoek interdisciplinair van opzet zijn, waarbij gebruik wordt gemaakt van de disciplines Ontwikkelingsgeografie, Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie.

Ontwikkelingsgeografie is nodig voor de beantwoording van onze onderzoeksvraag om vast te kunnen stellen wat er momenteel aan ontwikkelingssamenwerking in conflictgebieden wordt gedaan. Ook Conflict Studies is een belangrijke discipline voor dit onderzoek, omdat dit vakgebied zich bezighoudt met de verschillende aspecten van een conflict. Conflict Studies en Ontwikkelingsgeografie kunnen gezamenlijk een beeld schetsen van de huidige situatie rond conflictbeheersing in ontwikkelingsgebieden. Aangezien de onderzoeksvraag ook gericht is op de toekomst van autonome wapensystemen is Kunstmatige Intelligentie eveneens onmisbaar. Deze discipline is in staat de mogelijkheden en voor- en nadelen van autonome wapensystemen in meer abstracte zin uiteen te zetten. In combinatie met de door Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies geschetste context, zal zo een realistisch beeld ontstaan van de mogelijke bijdrage van autonome wapensystemen aan huidige en toekomstige militaire interventies.

In *Interdisciplinary Research* stelt Repko dat onopgeloste maatschappelijke vraagstukken om probleem-gebaseerd onderzoek vragen. Dit soort onderzoek richt zich met name op de aanwezige maatschappelijke behoeften en hanteert een praktische probleemoplossing (Repko, 2012). Dergelijke problemen hebben een holistische aanpak nodig die alleen met gebruikmaking van interdisciplinariteit kan worden bereikt. De drie bovengenoemde disciplines kunnen gezamenlijk een meer omvattend beeld geven van wat er nodig is om conflicten op een neutrale manier op te lossen. Deze drie disciplines opereren allemaal op een ander niveau. Zo analyseert Ontwikkelingsgeografie het lokale niveau van een conflictgebied, Conflict Studies het nationale niveau, en Kunstmatige Intelligentie het individuele niveau. Mede hierdoor zullen ze na integratie van hun inzichten goed in staat zijn elkaar aan te vullen en op elkaar in te spelen. De drie disciplines behandelen elk een ander aspect van de onderzoeksvraag, zodat hun bevindingen tot een groter inzicht zullen leiden wanneer ze gecombineerd worden.

Er zal in dit onderzoek gekeken worden naar conflictgebieden. Daarbij wordt een conflict gedefinieerd als een situatie waarin twee of meer entiteiten het idee hebben tegenstrijdige of onverenigbare doelen te hebben (Mitchell, 2002). Meer in het bijzonder zullen conflicten in ontwikkelingsgebieden centraal staan. Een ontwikkelingsgebied wordt gekenmerkt door een achterstand op economisch gebied. De World Economic Situation and Prospects (WESP) heeft criteria ontwikkeld om landen economisch gezien te classificeren, zoals bijvoorbeeld het Bruto Nationaal Inkomen (United Nations, 2014). Interventies in conflict- en ontwikkelingsgebieden worden vaak door westerse actoren uitgevoerd en kunnen de vorm van zowel humanitaire als militaire hulp aannemen. Beide soorten hulp zullen in deze scriptie worden behandeld.

Het laatste belangrijke sleutelconcept in dit onderzoek is dat van (semi-)autonome wapensystemen, door de media vaak *killer robots* genoemd. Het is belangrijk om te benadrukken dat er hier enkel naar volledig autonome wapensystemen zal worden gekeken. Een autonoom systeem is een systeem dat zonder enige menselijke tussenkomst een van tevoren bepaalde opdracht kan uitvoeren. Semi-autonome wapensystemen, waarbij een mens na het geven van de opdracht nog kan ingrijpen, zijn niet volledig autonoom en zullen in dit onderzoek niet ter sprake komen.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt er vanuit de discipline Ontwikkelingsgeografie gekeken naar de huidige aanpak van conflictoplossing in ontwikkelingsgebieden. Hierbij zullen NGO's als onpartijdige actoren centraal staan en zal de onpartijdigheid en effectiviteit van deze NGO's kritisch onderzocht worden. Vervolgens zal de discipline Conflict Studies zich richten op de militaire fasen van conflictbeheersing. In dit hoofdstuk zullen vredesmissies van de VN centraal staan en zal ook de onpartijdigheid van deze externe factor onderzocht worden. Dit zal gebeuren aan de hand van het discours binnen sleuteldocumenten van de VN. Daarna wordt vanuit de discipline Kunstmatige Intelligentie bekeken in hoeverre autonome systemen morele beslissingen over leven en dood kunnen nemen en welke problematiek het stellen van deze vraag met zich meebrengt. Aan de hand van deze drie disciplinaire hoofdstukken zal uiteindelijk de vraag 'Welke bijdrage kan de inzet van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren leveren aan militaire

interventies in ontwikkelingsgebieden?’ in het laatste interdisciplinaire integratiehoofdstuk worden beantwoord.

Onpartijdige actoren in het vizier

Ontwikkelingsgeografie • Eline van Oosterhout

In dit eerste disciplinaire hoofdstuk wordt gekeken naar de huidige aanpak van conflictoplossing in ontwikkelingsgebieden. De gewenste effectiviteit van onpartijdige actoren in conflictgebieden wordt steeds vaker gedwarsboemd door de significante invloed van externe actoren op de richting en focus van de hulp. Sommige kritisch-analisten zijn dan ook van mening dat de interventies van onpartijdige actoren een neoliberaal en zelfs imperialistisch project zijn geworden. Deze analisten zien de interventies als een groot sociaal experiment waarbij westerse normen en waarden worden geïmplementeerd in conflictgebieden (Goodhand, 2006). De vraag is of er structurele verandering nodig is om interventieprogramma's onpartijdiger te maken, zonder dat de invloed van externe actoren hun effectiviteit en onpartijdigheid beïnvloedt. Deze kwestie zal worden onderzocht aan de hand van de volgende vraag: 'In hoeverre zijn huidige interventies van onpartijdige actoren tijdens conflicten in ontwikkelingsgebieden onpartijdig?'. Hierbij wordt allereerst gekeken naar de verschillende soorten onpartijdige actoren en hun mogelijkheden tot het bieden van hulp. Vervolgens worden veranderingen in de hulpverlening geanalyseerd, waarna wordt uitgeweid over verschillende externe invloeden op de onpartijdigheid van onpartijdige actoren. Tot slot wordt beschreven hoe militairen en onpartijdige actoren in één en hetzelfde conflictgebied coöpereren; dit in het kader van de militaire focus van de scriptie.

Verskillende soorten onpartijdige actoren en variaties in hulp

Wat onpartijdigheid inhoudt wordt het best gedefinieerd door de *Governance and Social Development Resource Centre* (GSDRC), een onderzoeks- en kenniscentrum dat zich specialiseert in bestuur en organisatie, sociale ontwikkeling, conflict en humanitaire problemen. Volgens dit centrum is er sprake van onpartijdigheid wanneer conflictoplossing en hulp worden geboden enkel en alleen op basis van de vraag of ze nodig zijn of niet. Prioriteit wordt gegeven aan de meest urgente noodgevallen en maakt geen onderscheid tussen nationaliteit, ras, gender, religie of politieke voorkeur (GSDRC, 2017). Deze definitie van onpartijdigheid wordt in dit disciplinaire deel van het onderzoek gehanteerd.

De bekendste onpartijdige actoren die aan conflictoplossing in ontwikkelingsgebieden doen zijn *Civil Society Organizations* (CSO's). CSO's werken vanuit de belangen van de burgers van een bepaalde staat. Binnen het overkoepelende concept 'CSO' vallen meerdere specifieke organisaties, zoals *Non-Governmental Organizations* (NGO's), geloofsorganisaties, organisaties vanuit het perspectief van een inheemse bevolking en verschillende stichtingen (World Bank, 2017). Volgens The Global Journal (2017) wordt er geschat dat er momenteel wereldwijd rond de 10 miljoen NGO's actief zijn. Dit enorme aantal maakt deze soort CSO's tot één van de wijdst verbreide organisatievormen. Om deze reden zal er in dit hoofdstuk worden gefocust op de rol van NGO's als onpartijdige actor in het oplossen van conflicten in ontwikkelingsgebieden.

De term 'NGO' werd vrijwel niet gebruikt voordat de Verenigde Naties (VN) werden gevormd. Er is nooit één definitie geweest die vastlegt wat een NGO is; elke NGO is namelijk anders, afhankelijk van de omstandigheden waarin zij zich bevindt (Willems, 2002). Er zijn daarentegen wel een paar fundamentele kenmerken die elke NGO typeren. Zo moet een NGO onafhankelijk zijn van de directe invloed van de gaststaat (dat wil zeggen: de staat waarin ze werkzaam is). Hiernaast wordt een NGO niet gezien als een politieke instantie, legt ze geen focus op het behalen van winst uit haar handelen en gebruikt ze geen geweld tijdens haar werk (Willems, 2002) (Ghimire, 2012). Deze kenmerken gelden op internationaal niveau, aangezien het gaat om door de VN opgestelde voorwaarden. Desalniettemin komt het voor dat NGO's dicht bij de fictieve grenzen van de aangegeven voorwaarden opereren, door bijvoorbeeld nauw verbonden te zijn met de overheid of met bedrijven. Later in dit hoofdstuk wordt hier dieper over uitgeweid. Verder is het belangrijk om onderscheid te maken tussen nationale en internationale NGO's. Internationale NGO's (INGO's) zijn NGO's die op internationaal niveau opereren en nationale NGO's opereren binnen één land (Ghimire, 2012). In dit hoofdstuk zal worden gesproken over NGO's als de nationale variant.

Sinds het einde van de Koude Oorlog in 1989 is de rol van Non-Governmental Organizations steeds belangrijker geworden bij internationale conflictoplossing (Bartoli, 2009). In deze tijd begon de vraag naar partijen die konden bemiddelen tijdens internationale conflicten zonder beperkende internationale belangen met zich

mee te brengen te groeien. Ook ontstond er een ‘conflictoplossingsgat’ doordat sommige staten incapabel of onwillig waren om alle meespelende actoren in een conflict te betrekken. Naast het feit dat het einde van de Koude Oorlog impact heeft gehad op de rol van NGO’s, hebben ook de toenemende globalisering en de wereldwijde verspreiding van de vrije markt als gevolg van het heersende neoliberalisme deze rol beïnvloed (Banks et al., 2015). Het aantal NGO’s breidde zich in rap tempo uit. Ook werden ze groter, prominenter, rijker en meer geavanceerd dan ooit tevoren. Volgens Anderson (1996) heeft een verandering in de aanleiding van oorlog voeren na de Koude Oorlog geleid tot meerdere complexen voor NGO’s:

‘First, such wars are not governed by the international codes of war. Second, it is difficult to decide where sovereignty and political legitimacy resides during a civil war. Third, it is difficult to decide where moral legitimacy resides during an opportunistic war or attempted coup. With whom should an NGO negotiate, and to whom should they lend aid in such cases?’

De fundamentele verandering in de conflictaanleidingen waar Anderson op doelt, is de verschuiving van conflictopwekkende ideologische botsingen naar diepgewortelde rivaliteiten tussen religieuze en etnische groeperingen. Deze rivaliteiten hebben zich van generatie op generatie herhaald, waarbij elk nieuwe conflict voortbouwde op het vorige (Aall, 1996). Als zodanig heeft de verandering in de aanleiding voor conflicten veel uitdagende en psychologische kwesties opgeworpen die voor NGO’s en andere internationale instellingen door hun ingewikkelde verleden enorm lastig te begrijpen zijn.

Er zijn verschillende manieren waarop ontwikkelingshulp kan worden aangeboden. Hulp vanuit NGO’s wordt ook wel ‘hulp vanuit de Derde Pilaar’ genoemd (Develtere & De Bruyn, 2009). De bilaterale Eerste Pilaar omvat ontwikkelingshulp die direct vanuit een rijker land aan een armer land wordt gegeven. Bij de multilaterale Tweede Pilaar is er een instantie, zoals de World Bank of de VN, die geld van het ene land ontvangt en dit reguleert, waarna het geld wordt doorgesluisd naar een hulpbehoevend land. Bij hulp vanuit de Derde Pilaar gaat het meestal om indirecte, private of civilaterale ontwikkelingshulp; zo ook hulp vanuit NGO’s.

Er zijn, naast de verschillende soorten pilaren binnen de ontwikkelingshulp, meer verschillen te vinden: zo speelt ook de duur van een interventie mee. Langdurende hulp wordt ook wel ontwikkelingssamenwerking genoemd. Een belangrijk kenmerk van deze vorm van hulp is de focus op het versterken van de economie van een gebied of land (Humanitarian Coalition, 2017). Deze hulp reageert op structurele problemen en richt zich op politieke en sociale ontwikkelingen. Kortdurende hulp wordt humanitaire hulp genoemd. Volgens de website van Oxfam Novib (2017), een grote en wereldwijd bekende NGO, wordt humanitaire hulp vaak geboden als er een grote ramp heeft plaatsgevonden of plaatsvindt in een bepaald gebied. Zo'n grote ramp kan een oorlog, hongersnood, overstromingen of droogte zijn, maar ook tijdens conflicten is humanitaire hulp de meest gebruikelijke werkvorm van NGO's. Deze vorm van hulp richt zich niet op structurele problemen, maar op het redden van levens (Humanitarian Coalition, 2017). In Tabel 1 zijn de verschillen tussen de twee vormen van hulp opgesomd. In de rest van het hoofdstuk, dat immers over hulp in conflictsituaties gaat, zal met 'ontwikkelingshulp' humanitaire, kortdurende hulp worden bedoeld.

Tabel 1: Verschillen tussen humanitaire hulpverlening en ontwikkelingssamenwerking

Humanitaire hulpverlening	Ontwikkelingssamenwerking
Korte-termijn	Lange-termijn
Reactief	Proactief
Causaal	Multidimensionaal
Acties gebaseerd op basisbehoeften	Acties gebaseerd op gewortelde problemen
Veel media-aandacht	Weinig media-aandacht
Meerderheid hulpverleners is internationaal	Meerderheid hulpverleners is nationaal
Doel is ziekte- en sterftebestrijding	Doel is capaciteits- en duurzaamheidsopbouw

Bron: Kopinak (2013). Humanitarian Aid: Are Effectiveness and Sustainability impossible dreams? *The Journal of Humanitarian Assistance*.

Veranderingen in humanitaire NGO-hulpverlening

Omstreeks de jaren '80 van de vorige eeuw speelde humanitaire hulp afkomstig van NGO's een ondergeschikte rol aan de overheid van het land waarin ze werkzaam waren. NGO's gingen vrijwel nooit de confrontatie aan met de leiders van het gastland en zelfs wanneer NGO's getuigen waren van mensenrechtenschendingen was het een ongeschreven regel om deze schande niet publiekelijk bekend te maken (Debiel & Sticht, 2005). Tegenwoordig is humanitaire hulp van NGO's echter meer gepolitiseerd dan ooit tevoren. Zo heeft de humanitaire hulp die NGO's aanbieden altijd onvermijdelijk ook impact op machtsstructuren en economieën in het gastland die vaak door geweld in stand worden gehouden. Daarnaast hebben NGO's zelf keer op keer opgeroepen tot militaire interventies, uit naam van 'humanitair imperatief'. Humanitair imperatief valt onder de *Code of Conduct*. Dit is een bepaalde richtlijn die is aangenomen door verschillende grote NGO's en omschrijft hoe deze zich dienen op te stellen in hulpbehoevende gebieden. Humanitair imperatief is één van de belangrijkste principes van deze richtlijn en wordt beschreven als 'het recht om humanitaire hulp te verkrijgen en het recht om humanitaire hulp te geven, waar deze hulp ook maar nodig is en ook al wordt humanitaire hulp geweigerd door autoriteiten om politieke of veiligheidsredenen' (Unicef, 2003). Het feit dat NGO's uit naam van humanitair imperatief hebben gevraagd om militaire tussenkomst klinkt dan ook paradoxaal: humanitaire hulpverlening die vaak wordt genoodzaakt door geweld zou zelf niet nog meer geweld moeten ontketenen. Verschillende kritische stemmen hebben NGO's dan ook opgeroepen tot verandering van hun humanitaire hulpaanpak (Goodhand, 2006). Zo zouden NGO's een uitgebreidere aanpak moeten ontwikkelen en zich niet moeten mengen in een gevecht door het oproepen tot militaire interventies. Ook zouden NGO's hun interventies moeten aanpassen aan een plan voor de langere termijn, zodat hun activiteiten blijven bijdragen aan de ontwikkeling van een land of gebied zodra de vrede daar is teruggekeerd. Dit zou betekenen dat humanitaire conflicthulp meer de richting van ontwikkelingssamenwerking op zou moeten gaan.

Naast verandering in de opstelling van NGO's in een conflict is er ook verandering geweest op ethisch gebied: plichtsethiek, die ervan uitgaat dat 'goed doen' voldoende is, veranderde in consequentie-ethiek, waarbij ook de consequenties van een interventie op de langere termijn worden meegenomen in de beslissing hulp te

verlenen (Anderson, 1996). Echter, als gevolg van de enorm snelle stijging van het aantal NGO's sinds het einde van de Koude Oorlog is er veel diversiteit tussen de organisaties ontstaan. Dit bemoeilijkt het ontwikkelen van een strategie waarbij vooraf een weloverwogen beslissing is gemaakt; dit doet zich vooral voor tijdens een noodgeval wanneer er weinig tijd is voor consensusvorming (Aall, 1996). Toch wordt deze diversiteit tegenwoordig ook als één van de sterke punten van NGO's gezien, omdat het bijdraagt aan de breedte van hun werkveld (Harris, 2016). Desalniettemin blijft het lastig om met zoveel verschillende organisaties één ethisch perspectief te hanteren.

Externe invloeden op NGO's

Niet alleen hebben NGO's invloed op de politiek in hun gastland: andersom heeft ook de staat invloed op NGO's en op hun hulpprogramma's. Samenwerking tussen de overheid van het gastland en NGO's is essentieel voor een effectieve hulpverlening. Terwijl NGO's vaker innovatiever en dieper geworteld zijn in de samenleving, beschikt de staat over de mogelijkheid de allerbeste werkwijzen te herhalen voor een nog grotere impact (Chan & Li, 2016). Het is de taak van de gastoverheid om een nauwkeurige beoordeling te geven van de aanwezige voorzieningen en de beschikbare hulpmiddelen voor het verhelpen en verlichten van de crisis die zich op haar grondgebied afspeelt. De meningen over deze gaststaat-NGO-samenwerking verschillen echter per organisatie. Sommige NGO's weigeren een samenwerking om de reden dat de onpartijdigheid die ze uitdragen erdoor beïnvloed raakt (Bartoli, 2009) (Chan & Li, 2016). Hoewel ze erkennen dat samenwerking de beste optie zou zijn om hulpverlening aan te bieden, weigeren deze NGO's humanitaire hulp te verlenen in een systeem waarin overheids- en humanitaire acties worden vermengd. NGO's zijn soms zelfs van mening dat onafhankelijkheid van de VN wenselijk is, omdat de VN zelf afhankelijk zouden zijn van de politieke belangen van de Veiligheidsraad. Sinds het einde van de Koude Oorlog is de relatie tussen NGO's en de VN op het gebied van humanitaire hulp over het algemeen verbeterd. Het wordt door de VN steeds meer geaccepteerd dat NGO's een toenemende rol zijn gaan spelen in conflictgebieden, in samenwerking met de gaststaat en de VN (Bourantonis & Wiener, 2016). De financiering van een NGO door de gaststaat lijkt dan ook mooier dan het is; *'The dependence on government funding leads towards the concerns whether it can compromise NGOs' missions and autonomy'* (Ali & Gull, 2016).

Overheidsfinanciering ondermijnt de politieke activiteit van NGO's op basis van de *don't-bite-the-hand-that-feeds-you resource dependence*. Deze theorie omvat het feit dat NGO's zich vaak onthouden van politieke activiteiten die tegen de gaststaat werken, omdat ze de gaststaat nodig hebben voor hun samenwerking. Een ander nadeel is de negatieve impact op *inter-organizational relationships* (IOR). Ali en Gull (2016) stellen dat er door bemoeienis van de gaststaat minder samenwerking en collaboratie is tussen NGO's, die soms samenwerken om gezamenlijke resultaten te bereiken. In sommige gevallen leidt de staatsbemoeienis zelfs tot competitie tussen NGO's.

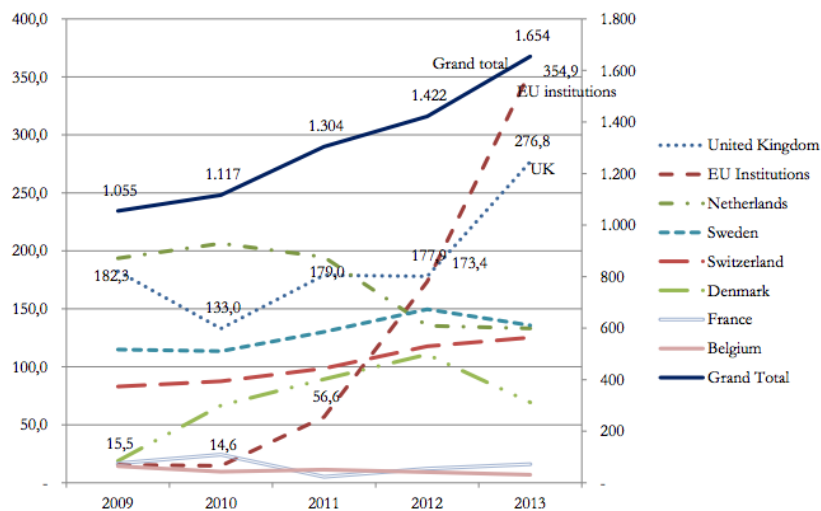
Naast het verschil in contact tussen NGO en gaststaat, is afhankelijkheid van donaties en fondsen ook een zorg van NGO's. Donaties kunnen van landen afkomstig zijn in de vorm van ontwikkelingssamenwerking, maar ook private actoren doneren geld aan NGO's. Doordat grote landelijke donoren de hoeveelheid en frequentie van het gedoneerde geld bepalen, hebben zij invloed op wat er met dat geld gebeurt (Autesserre, 2014). Ook hier is dus sprake van de *don't-bite-the-hand-that-feeds-you resource dependence*. Zo kunnen donoren NGO-projecten afwijzen, zelf conflictresolutieprojecten uitwerken en daarnaast bepalen welke activiteiten worden gesteund door de gefinancierde NGO. Uit een studie door Huyse en De Bruyn (2015) uit 2015 waarin 9 verschillende OECD-DAC donorlanden werden vergeleken, blijkt dat de hoeveelheid geld in de ontwikkelingssamenwerking is toegenomen (Figuur 1). OECD-DAC is een internationaal forum van landen die de grootste hoeveelheid ontwikkelingshulp geven (OECD, 2017). In 2013 is er door de Nordic Africa Institute een kritische analyse uitgevoerd van de consequenties van de manier waarop CSO's momenteel worden gefinancierd (Huyse & De Bruyn, 2015). Het instituut nam vier hoofdtrends waar die er samen voor zorgen dat de relevantie van CSO's vermindert. De vier hoofdtrends zijn (1) *marketization* (meer concurrentie en zelfvoorzienendheid); (2) *managerialisation* (verdeling binnen het management); (3) *scientisation* (focus op wetenschappelijk bewijs voordat er hulp gegeven wordt) en (4) *standardisation* (het toepassen van een standaard werkwijze). De auteurs van de Nordic Africa Institute stellen naar aanleiding hiervan het volgende:

'Taken together, it is argued that these four international trends together lead to ever more donor oriented CSOs that may not be as

effective as agents of social change as they could be. The outcome is that they are in danger of becoming less engaged with their target groups, may be forced to abandon their long-term strategies in favour of supporting imposed donor strategies, leaving them disempowered in carrying out their specific mandate.'

De auteurs van dit onderzoek bevestigen hiermee dat CSO's, en dus ook NGO's, door de invloed van ontwikkelingsfondsen uit andere landen minder effectief en kwaliteitsvol zijn dan ze zouden willen. Ze laten vaak hun lange-termijnplannen vallen en kunnen hun eigen specifieke mandaat niet uitvoeren.

Figuur 1: Ontwikkelingshulp aan CSO's tussen 2009 en 2013

Bron: Huyse, H. & Bruyn, T. de (2015). *New Trends in Governmental Funding of Civil Society Organizations: A Comparative Study of 9 OECD-DAC Donors. HIVA – KU Leuven.*

Volgens een onderzoek van de World Bank (2012) richten verwachtingen van donoren zich op meetbare uitkomsten en resultaten op korte termijn. Ze hebben hierdoor moeite met het uitvoeren van hun hoofdtaken (Banks et al., 2015). De uitdaging voor NGO's zou moeten zijn om hun impact in conflictgebieden te vergroten en geen standaardinterventies uit te voeren naar wens van hun donoren. Helaas zijn veel NGO's toch erg gefocust op het verkrijgen van donorgeld en laten ze zich hier meer door sturen dan door de behoeften van lokale bevolkingen of groeperingen (Autesserre, 2014). Buitenlandse donaties en fondsen en ook het contact met grote organisaties als INGO's en de VN zijn voor NGO's dus vaak een

gemengde zegen; deze contacten kunnen NGO's financiële steun bieden, maar door buitenlandse manipulatie ook voor wantrouwen zorgen (Carapico, 2000). Uiteindelijk kunnen deze externe invloeden zelfs politieke en juridische afspraken met de regering van de gaststaat bemoeilijken.

NGO's en militairen in hetzelfde werkveld

Het veranderende werkveld in de hulpsector heeft NGO's en militairen fysiek dichter naar elkaar gedreven. Hoofdfactoren die hier bij meespeelden zijn de langdurigheid en instabiliteit van conflicten, de intensiviteit van de humanitaire hulp die gegeven moest worden en het vergrote gevoel van humanitaire plicht dat na 1989 is ontstaan (Harris, 2016). Waar bij stilgestaan moet worden is het feit dat de wijze waarop NGO's te werk gaan kan leiden tot verergering of verlenging van een conflict. Anderzijds kan hulpverlening in een conflict ook helpen om spanningen te verminderen, de capaciteit van burgers versterken en hen vreedzame manieren te helpen vinden voor het oplossen van onenigheden (Harris, 2016).

Hoe dan ook maakt hulpverlening altijd onderdeel uit van een conflictgebied en zijn hulpverleners genoodzaakt zichzelf continu in gevaar te brengen door in deze gebieden te werken. Dit brengt een lastige, tegenstrijdige spanning met zich mee voor hulpverleners: aan de ene kant moeten ze zichzelf en hun spullen proberen te beschermen, terwijl ze aan de andere kant tegelijkertijd onafhankelijk moeten zijn. Dit kan resulteren in een vraag naar militaire bescherming. De traditionele perceptie van totaal gescheiden rollen van militairen en hulpverleners is hierdoor langzaam aan het vervagen; momenteel hebben beide groepen soms dezelfde taken en ondervinden onderlinge afhankelijkheid. Niet alleen bieden militairen bescherming aan hulpverleners; ook nemen militairen steeds vaker taken over van hulpverleners om de onrust in een conflictgebied te verminderen of om een beter beeld te krijgen van de acties en verblijfplaatsen van opstandelingen. Dit laatste is voordelig, omdat er zo gericht en effectiever geweld gebruikt kan worden tegen deze opstandelingen. NGO's zijn echter niet altijd blij met deze ontwikkeling; militairen weten vaak onvoldoende af van ontwikkelingswerk en hulpverlening om zo effectief en passend mogelijk te werk te gaan. Ook neemt de kans op politiek-gemotiveerde aanvallen op henzelf toe nu militairen en NGO's minder gescheiden van elkaar opereren.

Conclusie

NGO's zijn minder onpartijdig dan ze zelf zouden willen en de door de VN opgestelde internationale voorwaarden die voor alle NGO's gelden worden niet correct nageleefd. Nu is het uiteraard onmogelijk om alle NGO's over één humanitaire-hulpkam te scheren; er zijn ook organisaties bij die buiten deze generalisatie vallen. Desalniettemin hebben NGO's, door alle verplichtingen waar ze aan moeten voldoen, moeite met het uitvoeren van hun hoofdtaken. Ze mogen zich niet politiek opstellen en voelen zich verplicht verantwoording af te leggen aan hun donoren. Het is een lastige situatie: NGO's hebben donaties en fondsen nodig om hun werk te kunnen uitvoeren en goed in een conflictgebied te kunnen functioneren. Toch verzwakt deze afhankelijkheid hun autonomie. Het lijkt er zelfs op dat NGO's op een bepaalde manier een verlengstuk zijn van buitenlands beleid en investeringswensen van donoren. Daarnaast focussen NGO's zich vaak meer op kortetermijnoplossingen dan op structurele ontwikkelingen en hebben ze een zwakkere band met de burgermaatschappij dan ze zouden willen. De vraag is hierbij hoe belangrijk het is om te werken aan een structurele oplossing voor de situatie in een conflictgebied. Humanitaire hulp die direct en effectief gegeven kan worden aan de lokale bevolking is misschien wel belangrijker dan eerst een langetermijnplanning bedenken. Desalniettemin kan er tijdens het geven van humanitaire hulp, als het conflict bijvoorbeeld langduriger blijkt te zijn dan bij voorbaat werd gedacht, wel tegelijkertijd aan een structurelere oplossing gewerkt worden. De toenemende versmelting van militairen en hulpverleners doet bovendien af aan de kwaliteit van hulpverlening, waardoor uiteindelijk niet alleen de kwaliteit, maar ook de effectiviteit ervan afneemt. Om de getroffen in een conflictgebied van effectief en kwalitatief goede hulp te voorzien zou er verandering moeten komen in de manier waarop NGO's met onpartijdigheid omgaan.

Een veranderende werkelijkheid in VN vredesmissies

Conflict Studies • Sonja Pleumeekers

Op dit moment zijn er meer dan 100.000 vredeshandhavers van de Verenigde Naties (VN) aanwezig in conflictgebieden over de hele wereld – het grootste aantal in de geschiedenis van VN vredesmissies (Bellamy & Hunt, 2015). Bij een succesvolle vredesmissie moet aan drie transities worden gedacht: een transitie van veiligheid, een politieke transitie, en een socio-economische transitie. Pas wanneer op al deze drie vlakken systematische veranderingen zijn doorgevoerd, is de kans om een stabiele vrede te bereiken reëel. Een volledig geslaagde vredesmissie is een proces dat een terugval naar conflict voorkomt en een duurzame vrede creëert die is gefundeerd op het politiek, sociaal, economisch en psychologisch leven (Ramsbotham, Miall & Woodhouse, 2011). De eerste fase van conflictbeheersing zal echter altijd gericht zijn op het aspect veiligheid en proberen het geweld te verminderen door middel van militair ingrijpen.

Dit disciplinaire hoofdstuk richt zich op de eerste fasen van conflictbeheersing waarin gebruik wordt gemaakt van militaire middelen. Het gaat hierbij om gevallen waar een externe actor op een onpartijdige manier ingrijpt in een conflict. De vredesmissies van de VN zullen hiervoor als casus genomen worden, omdat de VN zichzelf profileren als een onpartijdige actor. Dit uit zich bijvoorbeeld al in de wapenuitrusting van de VN die gekenmerkt wordt door de neutrale kleur blauw. De soldaten die deelnemen aan vredesmissies van de VN worden dan ook vaak blauwhelmen genoemd.

Op hun site onderscheiden de VN verschillende vormen van conflictbeheersing. Ze noemen *conflict prevention*, *peacemaking*, *peacekeeping*, *peace enforcement* en *peacebuilding* als afzonderlijke concepten met elk een andere aanpak, een ander doel, en een ander stadium in het conflict waar wordt ingegrepen. Deze concepten overlappen echter vaak met elkaar, en missies hebben meestal meer dan één taak. Voor de duidelijkheid wordt in dit hoofdstuk de term ‘VN vredesmissie’ aangehouden als algemene, overkoepelende term voor alle vormen van conflictbeheersing door de VN.

In dit hoofdstuk zal de vraag centraal staan in hoeverre zijn de ontwikkelingen in het discours rond VN vredesmissies vanaf het begin van de 21^e eeuw problematisch? Allereerst zal de veranderde opvatting van het basisprincipe onpartijdigheid onderzocht worden. De nieuwe formulering van onpartijdigheid in het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine zullen hierbij centraal staan. Vervolgens wordt gekeken naar een andere discoursverandering, namelijk de opkomst van stabilisatiemissies vanaf het begin van de 21^e eeuw. In het laatste gedeelte zullen de gevolgen van het nieuwe discours en de nieuwe opvattingen behandeld worden. Tot slot komen alle bevindingen samen in de conclusie, waar een antwoord op de deelvraag geformuleerd zal worden.

Een nieuwe realiteit

Vredeshandhaving door de VN was oorspronkelijk bedoeld in de letterlijke zin van het woord: het handhaven van vrede op plekken waar reeds een staakt-het-vuren van kracht was. Deze traditionele vorm van vredeshandhaving vond voornamelijk plaats tijdens de Koude Oorlog: VN-troepen waren destijds doorgaans toezichhouders op het naleven van een bestaand akkoord (Kaya, 2015). Drie basisprincipes waren daarbij erg belangrijk en werden strak nageleefd: toestemming voor interventie van de conflicterende partijen, onpartijdigheid, en het niet gebruiken van geweld tenzij in het geval van zelfverdediging (Principles of UN peacekeeping).

Na de Koude Oorlog vond er echter een verandering plaats in het type oorlog dat gevoerd werd: de *New Wars* dienden zich aan (Kaldor, 2013). Voor deze nieuwe vorm van oorlogvoering, met als belangrijkste kenmerk dat ze zich afspeelden binnen, en niet tussen, landen, was ook een nieuwe strategie van conflictbeheersing nodig. De VN waren echter niet van meet af aan goed voorbereid op deze nieuwe realiteit. Dit leidde in de jaren '90 tot twee rampzalige gebeurtenissen: de genocides in Rwanda en Srebrenica. De VN was op beide plekken gestationeerd met een streng mandaat dat de bovengenoemde drie basisprincipes waarborgde. Daardoor waren de troepen echter niet in staat in te grijpen op het moment dat er geweld uitbrak (Donald, 2002). Kofi Annan, op dat moment Secretaris-Generaal van de VN, noemde dit 'neutrality in the face of evil' (Annan geciteerd in Donald, 2002) en riep op tot een nieuw begrip van de basisprincipes van de VN.

Om zulke schrijnende situaties in de toekomst te voorkomen werd besloten dat vooral een nieuwe invulling van het basisprincipe onpartijdigheid gevonden moest worden. Tot dan toe vielen de door de VN gehanteerde definities van de concepten ‘onpartijdigheid’ en ‘neutraliteit’ vrijwel samen. Dat wil zeggen dat onpartijdigheid werd gezien als iets passiefs, wat maakt dat de VN zich gelimiteerd zagen door een groot aantal restricties. In het vervolg zou een onpartijdige actor door de VN worden gedefinieerd als een actieve actor die eerlijk en rechtvaardig handelt zonder een kant te kiezen. In plaats van de acties op de partijen te baseren, zouden deze voortaan worden gebaseerd op de situatie en een inschatting van wat bepaalde principes het meest ten goede zou komen (Donald, 2002). De VN nemen als onpartijdige actor dus als het ware de positie in van een scheidsrechter. Door onpartijdigheid tot een actief begrip om te vormen kwam de focus meer te liggen op het beschermen van burgers. Dit is ook te zien in de nieuwe invulling van het basisprincipe van het niet gebruiken van geweld tenzij voor zelfverdediging. Dit principe kreeg een nieuwe clausule: naast zelfbescherming vormde nu ook bescherming van het mandaat, wat symbool stond voor het beschermen van burgers, een uitzondering op het verbod op geweld (Karlsrud, 2015).

Discours van onpartijdigheid in het Brahimi Rapport

De nieuwe formuleringen van principes inzake VN vredesmissies werden in 2000 gepubliceerd in het Brahimi Rapport, een belangrijk en leidend document voor VN vredesmissies in de 21^e eeuw. In dit rapport wordt de nieuwe definitie van onpartijdigheid als volgt uitgelegd:

Impartiality for such operations must therefore mean adherence to the principles of the Charter and to the objectives of a mandate that is rooted in those Charter principles. Such impartiality is not the same as neutrality or equal treatment of all parties in all cases for all time, which can amount to a policy of appeasement. (Report of the Panel, 2000)

In dit citaat wordt onpartijdigheid duidelijk afgezet tegen het concept van neutraliteit, waarschijnlijk om het actieve karakter van onpartijdigheid te benadrukken. Dit gebeurt echter niet expliciet. Wel blijkt uit het citaat duidelijk dat

het naleven van het mandaat cruciaal is voor de nieuwe invulling van onpartijdigheid; hiermee wordt impliciet het beschermen van burgers gewaarborgd. Tot slot valt op dat het citaat nadrukkelijk stelt dat onpartijdige actoren geen rekening zouden moeten houden met de verschillende partijen, omdat het doen van concessies vermeden moet worden. Dit impliceert dat het naleven van onpartijdigheid mogelijk wel de relaties met conflicterende partijen kan schaden en zodoende kan conflicteren met het eerste basisprincipe van toestemming.

Het woord ‘impartiality’ komt in totaal zes keer voor in het rapport; ‘neutrality’ slechts eenmaal. Er is dus een duidelijke verschuiving zichtbaar van het concept ‘neutraliteit’ naar ‘onpartijdigheid’. Hoewel neutraliteit steeds meer een historische term wordt, zijn er wel twee verschillende versies van onpartijdigheid in gebruik. Dit zijn ‘waargenomen onpartijdigheid’ en ‘objectieve onpartijdigheid’. De eerste versie werkt, net als neutraliteit, als een passief principe, en zou toegepast moeten worden in traditionele vredesmissies. Voor een nieuw soort vredesmissies zou dan de tweede versie van objectieve onpartijdigheid gebruikt moeten worden (Donald, 2002). Hoewel het Brahimi rapport dus tracht een nieuwe invulling te geven aan het basisprincipe onpartijdigheid, is er nog steeds veel onduidelijkheid en ambiguïteit aanwezig.

Discours van onpartijdigheid in de Capstone Doctrine

De Capstone Doctrine werd gepubliceerd in 2008 en bouwt voort op de heroverwegingen van het Brahimi Rapport. In dit document wordt het belang van onpartijdigheid als één van de drie basisprincipes benadrukt, maar het is opvallend dat er geen definitie van het concept wordt gegeven. Wel wordt opnieuw het verschil tussen onpartijdigheid en neutraliteit benadrukt:

Impartiality is crucial to maintaining the consent and cooperation of the main parties, but should not be confused with neutrality or inactivity. United Nations peacekeepers should be impartial in their dealings with the parties to the conflict, but not neutral in the execution of their mandate. The need for even-handedness towards the parties should not become an excuse for inaction in the face of behavior that

clearly works against the peace process. (United Nations Peacekeeping Operations, 2008)

In dit citaat wordt vooral de actieve invulling van onpartijdigheid benadrukt met de woorden ‘inaction’ en ‘inactivity’, waarvoor gewaarschuwd wordt. Verder is te zien dat er nog steeds expliciet verwezen wordt naar het mandaat, dat als leidraad genomen moet worden in de missies. Het eerste basisprincipe, toestemming van alle partijen, wordt in positieve samenhang met onpartijdigheid gezien maar ook als een gevaar voor onpartijdigheid beschouwd. Dit komt overeen met het citaat uit het Brahimi Rapport, dat benadrukt dat er geen concessies dienen te worden gedaan op basis van de relaties met andere partijen die aan het conflict deelnemen.

Hoewel er dus onderkend wordt dat een actieve invulling van onpartijdigheid relaties met conflicterende partijen kan schaden, wordt verderop in het document benadrukt dat het voor een succesvolle vredesmissie erg belangrijk is om steun te hebben van de lokale bevolking. Ook wordt het begrip van het eerste basisprincipe – toestemming – uitgebreid en aangevuld met twee nieuwe componenten: geloofwaardigheid en legitimiteit (United Nations Peacekeeping Operations, 2008). Maar op deze twee nieuwe termen na komt het discours over onpartijdigheid in de Capstone Doctrine erg overeen met dat in het Brahimi Rapport.

De robuuste wending

Sinds het begin van de 21^e eeuw zijn de definitie en invulling van de drie basisprincipes in het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine geherformuleerd, met als belangrijkste doel de bescherming van burgers in conflictgebieden beter te kunnen waarborgen. Een belangrijke recente ontwikkeling die hieruit voortvloeit, wordt de *robust turn* of robuuste wending genoemd. Deze wordt gekenmerkt door een grotere bereidheid tot het overgaan op geweld (Bellamy & Hunt, 2015).

Daarnaast kenmerkt de robuuste wending zich door een offensief. In plaats van een defensief, gebruik van geweld (Peter, 2015). Er worden doelgerichte bestrijdingsoperaties uitgevoerd tegen bepaalde, vooraf bepaalde groeperingen. Van toestemming van alle conflicterende partijen is daardoor geen sprake meer. Deze nieuwe operaties maken vaak voor langere tijd gebruik van geweld (Karlsrud, 2015).

De nieuwe vredesmissies hebben het beschermen van burgers als belangrijkste doel (Bellamy & Hunt, 2015), zoals ook duidelijk geformuleerd was in het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine. Doordat echter op een offensieve manier en met gespecificeerde vijanden te werk wordt gegaan, neemt de onpartijdigheid van deze missies af (Bellamy & Hunt, 2015; Karlsrud, 2015; Peter, 2015). Steeds vaker wordt zelfs expliciet de kant van de overheid ingenomen en aan bepaalde politieke oplossingen de voorkeur gegeven (Peter, 2015). Het doel van deze nieuwe soort missies is om de onstabiele situatie van een land in conflict te stabiliseren. Deze missies worden daarom ‘stabilisatiemissies’ genoemd.

Discours van stabilisatiemissies

Het benoemen van deze nieuwe soort vredesmissies als ‘stabilisatiemissies’ is te zien als een nieuw discours waarbij de VN zich steeds verder verwijderden van de traditionele vredeshandhaving, waarbij troepen werden ingezet in reeds veilige gebieden. David Curran en Paul Holtom, beiden gespecialiseerd in vredeshandhaving, zijn een van de eersten die dit nieuwe discours binnen de VN hebben onderzocht. Zij hebben documenten van officiële verklaringen uit de periode 2001-2014 geanalyseerd op de verschillende posities van lidstaten en het Secretariaat betreffende het concept stabilisatie.

In hun artikel ‘Resonating, Rejecting, Reinterpreting: Mapping the Stabilization Discourse in the United Nations Security Council’ (2015) wordt duidelijk dat er in debatten van de VN een link gelegd wordt tussen de concepten *peacekeeping* en *stabilization*. Er wordt echter ook duidelijk gemaakt dat de term stabilisatie nog aan veel debat onderhevig is, en nog niet helder gedefinieerd. Het blijkt moeilijk te zijn om een duidelijke definitie te geven van de term ‘stabilisatie’ in de context van internationale interventies. De term zou voor verschillende lidstaten verschillende dingen betekenen. Dit lijkt gevaarlijk veel op het slecht gedefinieerde concept van ‘onpartijdigheid’ in de traditionele vredesmissies van de VN. Ook in de leidende principes van VN conflictbeheersing worden weinig woorden vuil gemaakt aan het concept: ‘The UN’s Principles and Guidelines make little reference to this principle, and as mentioned above, there is no UN-wide stabilization strategy.’ (Curran & Holtom, 2015).

Ondanks dit gebrek aan een heldere definitie en strategie zijn er steeds meer vredesmissies van de VN die onder de noemer van stabilisatiemissie plaatsvinden, zoals bijvoorbeeld MINUSTAH: ‘Mission des Nations Unies pour la stabilisation en Haïti’ van 2004 en, meer recentelijk, MINUSMA: ‘The United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali’ van 2013. Het feit dat er missies onder deze noemer worden uitgevoerd zonder een duidelijke definitie van het concept is erg problematisch: het kan in de toekomst voor onverwachte moeilijkheden gaan zorgen op dezelfde manier als het concept van onpartijdigheid dit deed in het verleden. Het feit dat verschillende lidstaten andere opvattingen hebben over de invulling van stabilisatiemissies, maakt het er niet eenvoudiger op om binnen afzienbare tijd tot een duidelijke afbakening te komen.

Stabilisatie wordt tot nu toe vaak begrepen als een concept dat zijn oorsprong heeft in westerse landen (Curran & Holtom, 2015). Een westerse conceptualisatie van stabilisatie zou als volgt geformuleerd kunnen worden: een combinatie van civiele en militaire processen, met een focus op de heroprichting van de staat in zogenoemde ‘gefaalde staten’. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de opbouw van instituten en het leveren van belangrijke diensten. Stabilisatie zou slechts ondersteund worden door militaire troepen en vooral gericht zijn tegen niet-gouvernementele actoren die het geweldsmonopolie van de staat in gevaar brengen (Curran & Holtom, 2015).

We zagen al dat het concept van stabilisatiemissies nauwelijks wordt toegelicht in leidende documenten van de VN. Met betrekking tot het gebruik van het woord *stabilization* in het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine valt als eerst op dat het erg weinig voorkomt. In het Brahimi Rapport wordt het geen enkele keer genoemd. In de Capstone Doctrine, die van acht jaar later dateert, komt de term wel tweemaal voor. Beide keren wordt echter benadrukt dat er vooral afscheid moet worden genomen van het concept: ‘[...] to progressively shift the focus of its post-conflict assistance from stabilization to long-term peacebuilding and economic recovery’ (United Nations Peacekeeping Operations, 2008). In dit citaat wordt stabilisatie tegenover lange-termijn vredeshandhaving afgezet, terwijl de meest waarschijnlijke invulling van stabilisatiemissies zich juist richt op staatsopbouw: een belangrijk kenmerk van lange-termijn vredeshandhaving.

Het lijkt er dus op dat het woord stabilisatie meerdere definities kent binnen de VN. Een inconsequent gebruik van het woord stabilisatie of stabilisatiemissie in de sleuteldocumenten, waarbij telkens een andere invulling aan het woord gegeven lijkt te worden, is erg problematisch, aangezien er wel al missies onder deze noemer worden uitgevoerd. Als gevolg hiervan zijn de doelstellingen en tactieken van de VN binnen deze missies onduidelijk.

Gevolgen van de recente ontwikkelingen

De ontwikkelingen die conflictbeheersing door de VN vanaf het begin van de 21^e eeuw heeft doorgemaakt hebben verschillende gevolgen. Allereerst ontstaat er een probleem op operationeel niveau, doordat de VN niet beschikken over de middelen en de bekwaamheid om bestrijdingsoperaties uit te voeren. Ook is er nog geen consensus tussen lidstaten over de vraag of een ontwikkeling in de richting van meer capaciteiten gewenst zou zijn. Hoewel de VN deze taak nu op zich neemt, is er veel kritiek. Zo zou de robuuste wending kunnen zorgen voor een hoger risico op dodelijke aanvallen op strijdmachten van de VN (Karlsruud, 2015). Dit heeft natuurlijk een negatieve uitwerking op de lidstaten van de VN en hun bereidheid om aan vredesmissies deel te nemen. Door het veranderende karakter van VN vredesmissies lijkt het ook alsof er een bres wordt geslagen tussen de operationele activiteiten in het veld aan de ene kant, en strategische of doctrinale overwegingen aan de andere. Zo zou deze ontwikkeling in strijd zijn met de richtlijnen van het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine (Peter, 2015).

Men kan echter beargumenteren dat de wereld en het veranderende karakter van oorlogen ook een veranderende vorm van conflictbeheersing nodig maken, die een grotere bereidheid toont tot het overgaan op geweld (Bellamy & Hunt, 2015). Wanneer de VN ervoor kiest om in te grijpen in gewelddadige conflicten, ontkomen ze er niet aan ook zelf geweld te gebruiken wanneer ze bij gruweldaden niet aan de zijlijn willen staan. Maar is het wel aan VN om deze taak op zich te nemen? Karlsruud (2015), gespecialiseerd in VN vredesmissies, oppert een andere oplossing voor de problematiek. Hij pleit voor een taakverdeling waarbij in de toekomst regionale actoren zoals de African Union het robuuste gedeelte van conflictbeheersing op zich neemt en de VN er pas bij komen wanneer er werkelijk een vrede is om op voort te

bouwen. Hiermee pleit Karlsrud dus voor een terugkeer naar vredeshandhaving, in plaats van de conflictbeheersing of -resolutie die nu door de VN wordt toegepast.

Conclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal waarom de ontwikkelingen in het discours over VN vredesmissies vanaf het begin van de 21^e eeuw problematisch zijn. Het discours van VN vredesmissies is vooral veranderd op het punt van de basisprincipes. De term onpartijdigheid heeft een nieuwe invulling gekregen in het Brahimi Rapport en de Capstone Doctrine. Onpartijdigheid heeft nu een meer actieve invulling, waarbij het beschermen van burgers centraal staat. Deze nieuwe invulling van onpartijdigheid brengt echter de andere twee basisprincipes in gevaar. Toestemming van conflicterende partijen is minder vanzelfsprekend wanneer ze weten dat de VN in staat is daadwerkelijk over te gaan op geweld. En het principe van het niet gebruiken van geweld krijgt steeds meer uitzonderingen, waardoor de betekenis ervan discutabel wordt. In deze context wordt dan ook wel gesproken van een kloof tussen doctrine en praktijk.

Naast de nieuwe invulling van onpartijdigheid en haar gevolgen is er een nieuw soort missie bijgekomen: de stabilisatiemissie. Het blijkt echter dat voor de nieuwe term ‘stabilisatie’ binnen de VN nog geen duidelijke definitie of invulling is geformuleerd, wat problematische gevolgen kan hebben. Wel is al duidelijk dat deze nieuwe soort missie aansluit bij de robuuste wending, die meer gebruik maakt van offensief geweld en het aanwijzen van specifieke vijanden. Deze ontwikkeling gaat echter gepaard met de problematiek van een gebrek aan middelen en ervaring binnen de troepen van de VN. Ook kan verwerving van de steun van lidstaten in het zenden van troepen problematischer worden wanneer de missies gewelddadiger worden.

Het grootste probleem bestaat erin dat het discours van de VN op zichzelf tegenstrijdig is. Aan de ene kant wordt gepleit voor onpartijdigheid, geloofwaardigheid en legitimiteit bij de lokale bevolking, en voor een strikte naleving van de drie basisprincipes. Aan de andere kant is er de ontwikkeling dat er steeds meer gebruik wordt gemaakt van stabilisatiemissies, die de onpartijdigheid en andere basisprincipes in gevaar brengen. Hoewel een offensieve houding zoals die in de stabilisatiemissies wordt aangenomen in overeenstemming lijkt te zijn met een

actieve vorm van onpartijdigheid, spreken deze concepten elkaar juist tegen doordat in de nieuwe missies een tegenstander aangewezen moet worden. Hierdoor mengen de VN zich in het conflict. Hoewel de VN zelf stelt dat legitimiteit en geloofwaardigheid bij de lokale bevolking belangrijk zijn, is het dubieus deze doelen te willen bereiken door een kant in het conflict te kiezen.

Op dit moment is het zeer de vraag of de VN zich nog steeds terecht identificeert met de drie basisprincipes die ze hebben geformuleerd. De VN spelen meer en meer een nieuwe, actievere rol in binnen conflictbeheersing. Wellicht is het nodig om een herformulering van de basisprincipes te overwegen. Maar misschien is het wenselijker voor de VN om, als internationale organisatie die oorspronkelijk bedoeld is om te verbinden, een duidelijkere keuze te maken wat betreft de rol die ze willen innemen in conflictbeheersing.

Morele, autonome wapensystemen

Kunstmatige Intelligentie • Esmée Stouten

De ontwikkeling van militaire robotica is binnen de kunstmatige intelligentie ondertussen ver gevorderd. Er zijn verschillende geautomatiseerde wapensystemen in gebruik in gewapende conflicten, waaronder onbemande luchtvaartuigen en kruisraketten (Sparrow, 2007; Asaro, 2012). Deze offensieve systemen helpen bij het onderdrukken en het vinden en elimineren van vijandelijke luchtverdediging (Callam, 2015). Hoewel deze systemen beschikken over wapens met geautomatiseerde mogelijkheden, is er in alle gevallen een directe, menselijke controle op het selecteren van en het vuren op een militair doel (Asaro, 2012). Er is daardoor sprake van een mens-machine interactie, waarbij de mens een toezichhoudende rol aanneemt en de machine routinetaken uitvoert (Doroodgar, Ficocelli, Mobedi, Nejat, 2010). Maar deze militaire robotica bevat daardoor nog geen autonoom wapensysteem: een systeem dat in staat is om doelen te selecteren en aan te vallen zonder direct menselijk toezicht en directe menselijke betrokkenheid bij het beslissen over leven en dood (Asaro, 2010).

Om een autonoom wapensysteem volledige verantwoordelijkheid over militaire beslissingen te kunnen toevertrouwen, zal het over verschillende eigenschappen moeten beschikken, zoals reflecteren over eigen activiteiten en eigen gedrag vergelijken met verwachtingen en kennis hebben over eigen betrouwbaarheid. Daarnaast zal zo'n systeem in staat moeten zijn om de omgeving te kunnen waarnemen en op een juiste manier te interacteren met de omgeving: zowel agressief als voorzichtig (Norman, Ortony, Russell, 2003). Maar zelfs als het technisch gezien haalbaar is om dit soort autonome wapensystemen te ontwikkelen, blijft het de vraag of het gewenst is om machines militaire beslissingen te laten nemen zonder louter menselijk toezicht.

Dit hoofdstuk is in drie delen opgesplitst. Eerst wordt gekeken naar de morele deugzaamheid van de mens en onderzocht in hoeverre deze morele beslissingen in overeenstemming zijn met het utilitarisme. Daarna zal er worden besproken bij wie de verantwoordelijkheid ligt als een autonoom wapensysteem een verkeerde beslissing neemt. Tot slot wordt gekeken of moreel handelen kan worden aangeleerd

aan autonome wapensystemen. Met de inzichten uit deze drie delen zal uiteindelijk de vraag: ‘Zouden autonome systemen morele beslissingen over leven en dood kunnen maken?’ worden beantwoord.

Moreel dilemma: één of vijf onschuldige burgers doden?

Door ervaring binnen het werkveld beschikken soldaten over morele deugzaamheid en verschillende karaktereigenschappen als moed, integriteit, compassie en eer. Deze karaktereigenschappen zijn cruciaal bij het nemen van militaire beslissingen waar levens op het spel staan (Vallor, 2013). Vallor (2013) geeft aan dat gevreesd wordt dat deze deugzaamheid binnen het oorlogvoeren verdwijnt zodra de huidige rol van soldaten wordt overgenomen door kunstmatige intelligentie. De vraag is echter of het verliezen van deze morele deugzaamheid binnen het oorlog voeren een beperking of juist een verrijking is.

De morele waarde van een handeling wordt volgens het utilitarisme bepaald door te vast te stellen in hoeverre de uitgevoerde handeling de best mogelijke handeling is die bij die gelegenheid een bepaalde agent ter beschikking staat (Mill, 1901; Sinnott-Armstrong, 2003). Om te bepalen welke handeling de hoogste morele waarde heeft, wordt gekeken naar de gevolgen van deze handeling voor het algemeen nut, het welzijn en het geluk van alle mensen (Sinnott-Armstrong, 2003). Daarmee vraagt het utilitarisme een agent zo onpartijdig te zijn als een belangeloos en welwillend toeschouwer (Mill, 1901). Het trolleyprobleem¹ is een bekend gedachte-experiment van Thomson (1985) waaruit onder meer kan worden opgemaakt dat mensen niet altijd keuzes maken die in overeenstemming zijn met de regels van het utilitarisme. Dit zou, utilitaristisch bezien, betekenen dat mensen in sommige gevallen niet moreel handelen.

Bij het trolleyprobleem krijgt een persoon achtereenvolgens twee verschillende morele dilemma's voorgelegd. De eerste situatie: “Je zit in een kapotte trein die over een spoor op vijf werknemers afstormt. Als de kapotte trein met een persoon in aanraking komt, is deze persoon onherroepelijk dood. Op dit moment benader je een zijspoor waarnaar je kunt uitwijken, maar daar staat wel één medewerker.” Als

¹ Er zijn diverse vergelijkbare experimenten van het trolleyprobleem die ieder een ander aspect van dit morele dilemma belichten. In dit hoofdstuk wordt de variant *de dikke man* behandeld.

mensen wordt gevraagd of ze de route van de trein zouden wijzigen, zodat er nog maar één persoon doodgaat in plaats van vijf, geven de meesten aan dat zij dit de meest acceptabele oplossing vinden (Thomson, 1985; Nichols & Mallon, 2006). Daarentegen blijkt de meerderheid anders te reageren wanneer zij de tweede situatie voorgeschoteld krijgt: “Je bent nu een toeschouwer van de kapotte trein die op een spoor op vijf mensen afstormt. Naast je staat een dikke man en de enige manier om de trein te stoppen is om de dikke man van de voetgangersbrug het spoor op te duwen. Dan zal zijn lichaamsmassa de trein stoppen en de vijf levens zullen worden gespaard.”. Als mensen nu wordt gevraagd of zij de dikke man voor de trein zouden duwen, geeft de meerderheid aan het onacceptabel te vinden dat een vreemdeling wordt opgeofferd om vijf levens te redden (Thomson, 1985; Nichols & Mallon, 2006).

Binnen dit hoofdstuk zal het gedachte-experiment en de verschillende intuïties die mensen over het bijbehorende morele dilemma hebben als ondersteuning dienen voor het utilitarisme. Mill (1901) geeft aan dat zowel binnen de theorie van de ethiek als in de praktijk van het gewetensvol persoonlijk gedrag van een agent dubbelzinnige gevallen van tegenstrijdige verplichting ontstaan. Daarom is het belangrijk om te vermelden dat het trolleyprobleem geen exclusief correct antwoord geeft, maar hoogstens mogelijke verklaringen kan bieden.

Een op emotie gebaseerde verklaring voor het kiezen van het leven van de dikke vreemdeling boven vijf andere levens luidt dat de ondervraagde meer emotionele betrokkenheid ervaart bij het wegduwen van de vreemdeling, omdat dat een persoonlijke actie is. Er is sprake van een persoonlijke actie als het waarschijnlijk is dat het ernstig lichamelijk letsel veroorzaakt bij een bepaalde persoon, en wel op zodanige wijze dat dit letsel voortvloeit uit het willen vermijden van een bestaande bedreiging voor een andere partij (Nichols & Mallon, 2006). Bij het uitwijken naar een zijspoor is de dood van de onschuldige man daarentegen hoogstens een gevolg van het redden van vijf andere personen. Daarom wordt het uitwijken naar het zijspoor als een onpersoonlijke actie gezien (Nichols & Mallon, 2006). Er is dus een klein verschil tussen (bewust) pijnigen en ‘niemand willen schaden’, dat wel bepalend is voor de vraag of de ondervraagde al dan niet betrokken is bij het morele kwaad binnen de situatie.

Vanuit een utilitaristisch standpunt is er wel een oplossing voor dit ethische dilemma. Ook in dit geval wordt gekeken welke handeling leidt tot welke consequenties, zodat kan worden bepaald welke handeling de hoogste morele waarde heeft (Mill, 1901; Sinnott-Armstrong, 2003). Hierbij zal een simpele rekensom worden gemaakt, waarbij vijf levens altijd zwaarder meetellen dan een enkel leven. Het utilitarisme kan dus in sommige gevallen worden ingezet waar moet worden gekozen tussen twee tegenstrijdige verplichtingen (Mill, 1901). Met de intuïtie van mensen over het gedachte-experiment in het achterhoofd kunnen wij ons afvragen of soldaten in staat zijn in alle gevallen utilitaristische, militaire beslissingen te maken (Thomson, 1985). Bij het maken van een verantwoorde keuze dient de soldaat volgens het utilitarisme zo onpartijdig moeten zijn als een belangeloos en welwillend toeschouwer. Maar is een soldaat wel in staat om in alle situaties zwart-wit te denken, als hij weet dat sommige militaire acties ten koste gaan van de levens van onschuldige burgers?

Nog afgezien van het feit dat de morele beslissingen van mensen, of meer in het bijzonder: soldaten, niet altijd in overeenstemming zijn met het utilitarisme, is het de vraag of het wel gewenst is om dit soort militaire acties over te laten aan kunstmatig intelligente systemen, ook wanneer zij hierin beter zijn dan de mens. Docherty (2012) geeft aan dat emotionele robots geen mededogen hebben en niet worden beperkt of beïnvloed door menselijke emoties bij het nemen van hun militaire beslissingen. Dit hangt samen met de eis van het utilitarisme dat een soldaat zo onpartijdig mogelijk dient te zijn als een belangeloos en welwillend toeschouwer (Thomson, 1985). Vallor (2012) gaf al aan dat deze karaktereigenschappen evenals morele deugdzaamheid een belangrijke rem op het doden van burgers kunnen bieden. Enerzijds kunnen deze karaktereigenschappen ervoor zorgen dat er geen utilitaristische beslissing wordt genomen, zoals de beslissing om het leven van de vreemdeling in het trolleyprobleem boven vijf andere levens te stellen, maar anderzijds kan dit ook als een verrijking van het nemen van militaire beslissingen worden gezien (Thomson, 1985; Docherty, 2012). Doordat soldaten er meer voor terugdeinzen om een individu te schaden wanneer zij zich identificeren met of empathie voelen voor een slachtoffer, blijven het oorlog voeren en het doden een menselijke aangelegenheid (Docherty, 2012; Vallor, 2012).

Wie is er verantwoordelijk?

Ook als machines op enig moment beter worden in het herkennen en inschatten van omstandigheden dan mensen, blijft het de vraag of het gewenst is om machines zonder menselijk toezicht militaire beslissingen te laten nemen. Op het moment dat een autonoom wapensysteem een onjuiste militaire beslissing neemt, is het lastig om te bepalen bij wie (of wat) de verantwoordelijkheid voor de acties van het systeem ligt. Autonome systemen moeten de mogelijkheid krijgen om zich te blijven ontwikkelen, zodat ze kunnen leren van hun fouten en zich kunnen bekwamen in het functioneren in een bepaalde omgeving (Sinclair & Siemieniuch, 2010). Daarbij bestaat wel de mogelijkheid dat zo'n systeem zichzelf iets onethisch aanleert. Sinclair & Siemieniuch (2010) bespreken dit mogelijke probleem aan de hand van het volgende voorbeeld. Een autonome robot hakt droge biomassa los met behulp van een grijper en kettingzaag en zet deze vervolgens om in elektriciteit. Om zichzelf van de benodigde elektriciteit te voorzien heeft de robot vijfendertig maal zoveel droge biomassa per dag nodig als een schaap, zodat het een groot deel van de tijd besteedt aan het zoeken naar deze massa. Stel nu dat deze robot ergens gewapend in een conflictgebied wordt ingezet. Het internationaal humanitair oorlogsrecht zegt dat burgerlijke artefacten alleen moeten worden gelaten. En stel dat de robot bijvoorbeeld een lijk van een Talibanstrijder vindt, omwikkeld met droge biomassa. Hoewel het oorlogsrecht redelijk specifiek is over het schenden van een menselijk lichaam, is het denkbaar dat de robot enkel de droge biomassa herkent. Dit is afhankelijk van zijn onderscheidingsvermogen (Sinclair & Siemieniuch, 2010). De vraag is nu wie er verantwoordelijk is wanneer er iets gebeurt dat in strijd is met het internationaal humanitair oorlogsrecht: de robot, de ontwerper van de robot of de Commandant der Strijdkrachten.

De opvattingen over de verantwoordelijkheid van autonome systemen lopen sterk uiteen. Zo geeft Sparrow (2007) aan dat mensen niet verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor het gedrag van autonome systemen, omdat de beslissingen van de autonome systemen gebaseerd zullen zijn op hun eigen verlangens, overtuigingen en waarden. Bovendien geeft Sparrow (2007) aan dat mensen er waarschijnlijk bewust voor zullen kiezen om *out of the loop* te blijven, omdat de snelheid van de machines en de kosten om menselijke toezichthouders *in the loop* te houden te hoog zijn om voor de laatstgenoemde optie te kiezen. Noorman & Johnson

(2014) reageren daarop door aan te geven dat er verantwoordelijkheid kan worden gelegd bij de autonome robots door deze deels gelijk te stellen met mensen: “[...] *robot autonomy is or could be equivalent to human autonomy for moral and/or legal purposes. The step is facilitated, at least in part, by keeping what goes on inside robots (that which is referred to as autonomy) as a black box.*”. Müller & Simpson (2014) geven aan dat er een soort gat tussen morele en wettelijke verantwoordelijkheid ontstaat zodra er kunstmatige intelligentie wordt ingezet. Dit komt doordat de systemen in kwestie onvoldoende gekwalificeerd zijn voor het nemen van een dergelijke verantwoordelijkheid en het accepteren en begrijpen van bepaalde straffen. Zoals Norman, Ortony & Russell (2003) al aangaven zal een systeem dus over verschillende eigenschappen moeten worden beschikken alvorens er verantwoordelijkheid aan te kunnen toevertrouwen. Müller & Simpson (2014) vullen dit aan door te zeggen dat een systeem tevens moet beschikken over doelstellingen en verlangens, het vermogen om hierover na te denken en het vermogen om gevolgen van acties van mensen te begrijpen. Dit is ook een reden waarom jongere kinderen en dieren niet worden gestraft voor hun fouten: zij zien niet in dat de straf een gevolg is van hun eigen gedrag (Müller & Simpson, 2014). Bij het delegeren van militaire taken aan autonome wapensystemen blijft het daarom vooralsnog nog maar de vraag bij wie de verantwoordelijkheid ligt wanneer er een fout wordt gemaakt.

Het aanleren van moraliteit

Bekey & Abney (2008) geven aan dat er geen taakomschrijving bestaat voor moraliteit² en dat er ook geen mogelijkheid is om autonome systemen operationele moraliteit aan te leren. Volgens Bekey & Abney valt moraliteit niet te leren, omdat de complexiteit van situaties waar systemen mee in aanraking komen de kennis van de mens overstijgt. Daarnaast kunnen autonome systemen zich anders gaan gedragen onder invloed van een nieuwe input. Hierdoor rijst de vraag of het hierboven genoemde verantwoordelijkheidsgat van Müller & Simpson (2014) kan worden opgevuld en of de betreffende machines morele verantwoordelijkheid kan worden aangeleerd.

² Binnen deze paragraaf zal niet meer van een utilitaristisch standpunt worden uitgegaan.

Standaarden, normen en principes vormen volgens Bekey & Abney (2008) de basis voor het moreel evalueren van een actie. Er zijn twee basale ontwerpmethodes waarmee een systeem moraliteit kan worden aangeleerd: het *top-down* design en het *bottom-up* design. In een top-down design wordt een taak onderverdeeld in subtaken en bestaat moraliteit uit een eindige verzameling van regels (Allen, Smit & Wallach, 2005; Bekey & Abney, 2008). Hierbij is het zich houden aan regels moreel en het overtreden van regels immoreel (Bekey & Abney, 2008). Een systeem krijgt in dit design dus algemene principes aangeleerd. In een bottom-up design is er daarentegen sprake van zelfreflectie en zelforganisatie van het systeem door middel van prestatiecriteria, zoals bijvoorbeeld het winnen van een schaakspel. De condities veranderen constant, afhankelijk van de feedback die het mechanisme krijgt (Allen, Smit & Wallach, 2005; Bekey & Abney, 2008).

Aan beide ontwerpmethodes zijn nadelen verbonden. Als een systeem moraliteit krijgt aangeleerd in een top-down design kan de regelgebonden opvoeding van het autonome systeem leiden tot onvoorziene situaties en fatale gevolgen (Bekey & Abney, 2008). In een voorbeeld van Bekey & Abney (2008) worden meerdere autonome systemen gezamenlijk om de tuin geleid zonder dat een van hen immoreel bezig is, doordat zij ieder voor zich alle morele, vastgestelde regels keurig volgen. Zo kan de eerste robot bijvoorbeeld dynamiet plaatsen, de tweede robot een lont aan het dynamiet vastmaken en de derde robot het lont aansteken (Bekey & Abney, 2008). Een nadeel van het bottom-up design is dat het systeem niet kan terugvallen op andere regels dan die het uit de eigen ervaring heeft afgeleid. Als het systeem onvoldoende ervaring heeft, zal het waarschijnlijk ook slecht presteren (Bekey & Abney, 2008).

Door deze nadelen is het lastig om te bepalen op welke manier het autonoom systeem het best moraliteit aangeleerd kan krijgen. Bekey & Abney (2008) geven aan dat het de voorkeur verdient om een hybride vorm van beide designs te ontwikkelen, waarin vastgestelde, morele regels gecombineerd worden met zelfreflectie en zelforganisatie door middel van prestatiecriteria. Dit lijkt op de manier waarop mensen ethiek en moraliteit krijgen aangeleerd (Allen, Smit & Wallach, 2005; Bekey & Abney, 2008). Een systeem kan zich daardoor perfectioneren: er ontstaat een neiging om bepaalde acties uit te voeren, waarbij systemen ofwel falen ofwel uitstekend presenteren

wanneer ze zich houden aan de vastgestelde, morele regels (Bekey & Abney, 2008). Hierbij zouden falende systemen als in een evolutionair proces kunnen worden uitgeselecteerd, nog voordat zij in de praktijk worden ingezet.

Conclusie

Er moet over verschillende aspecten worden nagedacht om te kunnen bepalen of een autonoom systeem morele beslissingen over leven en dood kan nemen. Als moraliteit vanuit utilitaristisch standpunt wordt bekeken, zouden autonome systemen wel kunnen worden ingezet. Deze systemen hebben immers geen mededogen, worden niet beperkt of beïnvloed bij het nemen van militaire beslissingen en deïnen niet terug voor het schaden van een individu. Desalniettemin vinden mensen de beschikking over een vooraf bepaalde, morele deugdzaamheid toch belangrijk om militaire beslissingen over leven en dood te kunnen nemen, ook al kunnen deze karaktereigenschappen invloed uitoefenen op het nemen van beslissingen.

Wanneer wordt overwogen om autonome wapensystemen in te zetten zal moeten worden onderzocht op welke manier een systeem ethisch gezien het best kan worden opgeleid. Er zijn twee manieren om een systeem morele verantwoordelijkheid aan te leren, maar aan beide methoden kleven nadelen. Daarom wordt een hybride van beide methoden als beste optie gezien. Hierbij krijgt een systeem vastgestelde, morele regels aangeleerd waar het zijn basisprincipes op kan baseren, maar heeft het de mogelijkheid om deze principes bij te stellen wanneer blijkt dat de gevolgen van een bepaalde actie negatief uitpakken.

Daarbij is een duidelijke wetgeving rondom zowel de morele als wettelijke verantwoordelijkheid van autonome systemen nodig, zodat er bij foutieve militaire beslissingen sancties kunnen worden opgelegd. Aangezien de huidige systemen echter nog over onvoldoende eigenschappen beschikken om verantwoordelijkheid voor het maken van fouten op zich te nemen, is het op dit moment zinloos om sancties op te leggen aan de systemen. Dit kan tot leiden tot een verantwoordelijkheidsgat.

Zodra er duidelijke morele regels zijn die kunnen worden aangeleerd aan autonome wapensystemen die daarvoor verantwoordelijk kunnen worden gesteld, zouden deze

systemen in principe over een bevoegdheid om te doden moeten kunnen beschikken. Daar ziet het er op dit moment echter niet naar uit, wat maakt dat het inzetten van morele, autonome wapensystemen vooralsnog een onrealistisch toekomstbeeld blijft.

Integratie

Welk effect het inzetten van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren kan hebben op militaire interventies in ontwikkelingsgebieden is in de voorgaande disciplinaire hoofdstukken vanuit drie verschillende vakgebieden bekeken: Ontwikkelingsgeografie, Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie. Bij het probleem komen veel verschillende aspecten en invloeden van verschillende actoren kijken. Zo'n benadering vanuit drie verschillende disciplines is daarom nodig bij dit onderwerp; het is een complex probleem is dat vanuit verschillende perspectieven onderzocht moet worden om tot een beter begrip te komen.

In de disciplinaire hoofdstukken zijn drie verschillende conclusies getrokken, die we eerst kort zullen herhalen. Uit de discipline Ontwikkelingsgeografie kwam het inzicht naar voren dat NGO's over het algemeen minder onpartijdig zijn dan ze zelf uitdragen. Door hun afhankelijkheid van donaties en fondsen verplichten ze zich te houden aan de wensen van hun donoren, wat afdoet aan de effectiviteit en kwaliteit van de hulpverlening. In het hoofdstuk van Conflict Studies werd gekeken naar de onpartijdigheid van VN vredesmissies. Het bleek dat, zeker sinds de ontwikkeling van een nieuw soort stabilisatiemissie waarbij meer gebruik wordt gemaakt van offensief geweld, de VN moeite hebben met het concept onpartijdigheid. Uit de discipline Kunstmatige Intelligentie kwam naar voren dat autonome wapensystemen naast verschillende eigenschappen ook morele deugzaamheid dient te bezitten om over leven of dood te mogen beschikken. Deze moraliteit kan top-down worden aangeleerd door het systeem een set van algemene principes mee te geven of het systeem bottom-up ruimte te geven voor zelfreflectie en zelforganisatie door middel van prestatiecriteria.

De drie disciplines Ontwikkelingsgeografie, Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie behandelen de onderzoeksvraag van deze scriptie elk op een ander niveau en vanuit een andere invalshoek. Ontwikkelingsgeografie stelt de lokale bevolking, en dus het lokale niveau, binnen een conflictgebied centraal. Conflict Studies stelt VN missies centraal, die op nationaal niveau opereren. Kunstmatige Intelligentie stelt het nemen van morele beslissingen door mensen en systemen centraal, iets wat zich afspeelt op individueel niveau. Daarnaast is duidelijk dat

Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies een probleem beschrijven, terwijl Kunstmatige Intelligentie een probleem probeert op te lossen. Het gemeenschappelijke probleem waar Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies zich op richten is het feit dat bepaalde voor onpartijdig doorgaande organisaties minder onpartijdig zijn dan ze zelf claimen. Hun gemeenschappelijke conclusie wordt eerst uitgewerkt in de onderstaande alinea's; vervolgens wordt aan deze fundering van Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies ook Kunstmatige Intelligentie toegevoegd om te onderzoeken of deze derde discipline een oplossing kan bieden voor de problematiek van de eerste twee.

Common Ground

Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies

Het grootste verschil tussen Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies is de focus van de twee hoofdstukken: waar Ontwikkelingsgeografie richt op NGO's als actoren, onderzoekt Conflict Studies de VN als actor. De inzichten in beide hoofdstukken gaan dus over andere aspecten van het probleem. Dit is van belang wanneer de conflicten tussen de verschillende inzichten onderzocht worden. Volgens Ontwikkelingsgeografie is er samenwerking nodig tussen een gastland en de NGO's die er werkzaam zijn. De staat kan NGO's voorzien van informatie over de heersende situatie en de aanwezige hulpmiddelen. Aan de andere kant zijn NGO's vaak innovatiever en dieper in de samenleving geworteld dan de staat. Parallel hieraan zagen we in het hoofdstuk van Conflict Studies dat de VN toestemming nodig hebben van alle conflicterende partijen, inclusief het gastland. Dit is één van de drie basisprincipes van VN vredesmissies. Een goede relatie met het gastland is voor de VN van belang om toestemming te waarborgen en zo aan de basisprincipes te voldoen.

De disciplines constateren dus dat de behoefte aan relaties met het gastland nadelig uitpakt voor het onpartijdig opereren van respectievelijk NGO's en VN. Het verschil tussen beider inzichten is dat de relatie tussen NGO's en het gastland een wederzijdse is, en die tussen de VN en het gastland vooral uitgaat van de VN. De behoefte aan een goede relatie heeft ook verschillende oorzaken. Bij Ontwikkelingsgeografie is dit een streven naar het bieden van de beste hulpverlening door NGO's, en bij Conflict Studies is het een noodzaak voor de VN om aan de drie basisprincipes te voldoen. De

conclusie is echter in beide gevallen hetzelfde, namelijk dat het willen behouden van goede relaties met het gastland ten kost gaat van de onpartijdigheid.

Voor Ontwikkelingsgeografie betekent onpartijdigheid dat humanitaire hulp puur en alleen uitgevoerd moet worden op basis van de vraag of er hulp nodig is. Daarbij wordt prioriteit wordt verleend aan de meest urgente noodgevallen en er wordt geen onderscheid gemaakt tussen nationaliteit, ras, gender, religie of politieke voorkeur. Conflict Studies definieert onpartijdigheid van een actor als het gegeven dat deze zich aan een aantal principes houdt. Deze actor fungeert als het ware als een scheidsrechter, die altijd humanitaire principes zal nastreven en als hoogste doel heeft om de burgerbevolking te beschermen. Waar Ontwikkelingsgeografie onpartijdigheid vooral ziet als een voorwaarde voor *wanneer* er in een ontwikkelings- of conflictgebied dient te worden ingegrepen, gaat onpartijdigheid voor Conflict Studies dus vooral over *welke* ingrepen er gedaan moeten worden.

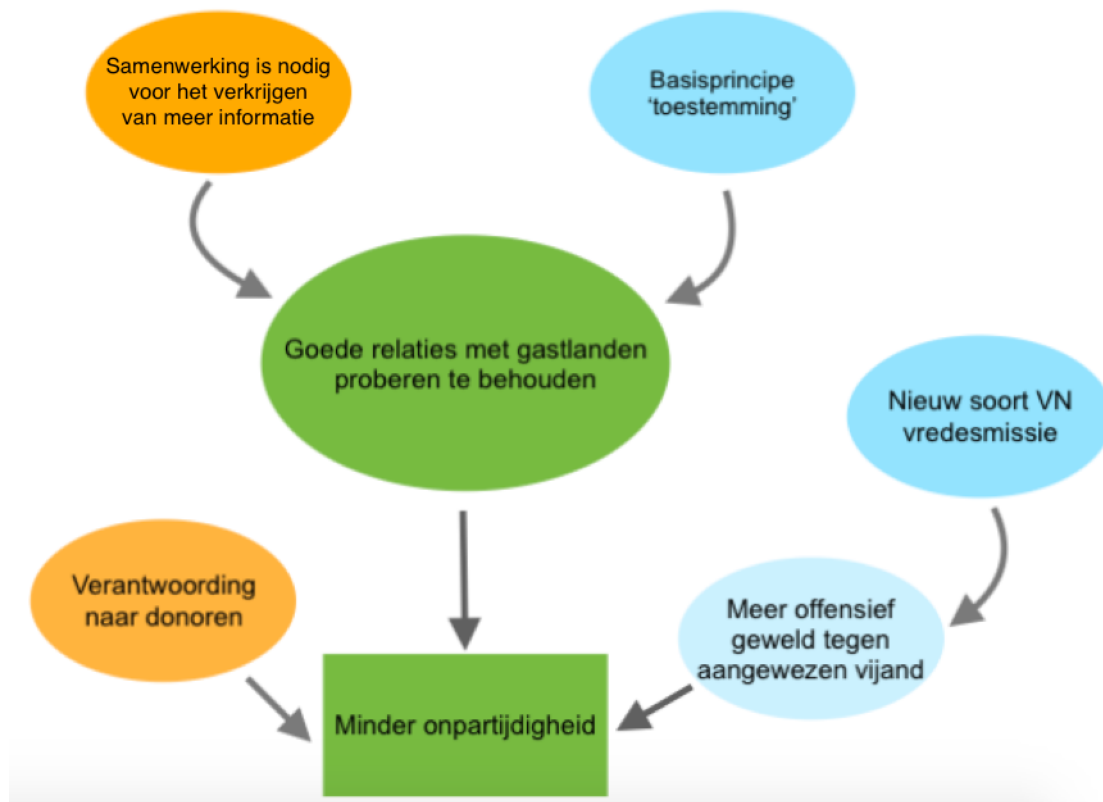
Zowel Ontwikkelingsgeografie als Conflict Studies richt zich op het concept onpartijdigheid. Het is echter belangrijk om te na te gaan of dit concept voor beide disciplines hetzelfde inhoudt en of er wellicht een of andere herdefiniëring nodig is. Volgens Repko (2012) is er in geval van betekenisverschillen tussen in verschillende disciplines gehanteerde concepten aanleiding voor het creëren van *common ground* door toepassing van de integratietechniek *extension*. Deze interdisciplinaire techniek vergroot de omvang van een bepaald begrip door dat begrip te herdefiniëren, waardoor in het verdere integratieproces ongewenste verschillen tussen het gebruik van het begrip in de betrokken disciplines worden uitgesloten (Repko, 2012). De definities van beide disciplines zijn na toepassing van *extension* niet langer met elkaar in strijd, maar bouwen op elkaar voort.

Om tot een eenduidige definitie van onpartijdigheid te komen gaan we beide definities van dit concept samenvoegen tot één geheel. Dit leidt tot de volgende begripsomschrijving van een onpartijdige actor als *'een actieve actor die vanuit een bepaalde verzameling principes slechts hulp geeft wanneer dit urgent is en geen onderscheid maakt tussen nationaliteit, ras, gender, religie of politieke voorkeur, maar puur en alleen handelt met als doel de burgerbevolking te beschermen'*. Een

onpartijdige actor kiest dus geen partij tijdens een conflict en is daarnaast ook kritisch over de urgentie van interventie.

Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies kwamen allebei tot de conclusie dat actoren die zichzelf onpartijdig noemen vaak minder onpartijdig zijn dan ze zich voordoen. Beide disciplines gaven verschillende oorzaken voor deze gezamenlijke conclusie (zie Figuur 1).

Figuur 1: Oorzaken die afdoen aan onpartijdigheid (links NGO's, rechts VN).

Het afleggen van verantwoording aan donoren zorgt ervoor dat NGO's beïnvloed worden in hun werk. Doordat donoren kunnen bepalen welke doelen en projecten “hun” NGO's ontwikkelen, maakt dit NGO's minder onpartijdig dan ze zouden willen zijn.

Zowel de VN als NGO's willen goede betrekkingen met het gastland onderhouden: NGO's omdat deze de informatiewinning ten goede komen; de VN omdat ze toestemming nodig hebben bij interventies – één van de drie basisprincipes van deze organisatie. Een ander mogelijk voordeel van een goede relatie is dat de overheid van

een gastland interventies die goed blijken te werken opnieuw laten uitvoeren., Het belang van goede relaties met het gastland kan echter ook de onpartijdigheid in gevaar brengen.

Tot slot maakt een nieuw soort VN vredesmissies, die ook wel stabilisatiemissies worden genoemd, meer gebruik van offensief geweld waarbij een specifieke vijand aangewezen wordt. Hierdoor kiest de VN bij dergelijke missies automatisch partij in het conflict, wat ook weer afbreuk doet aan de onpartijdigheid.

Ontwikkelingsgeografie en Kunstmatige Intelligentie

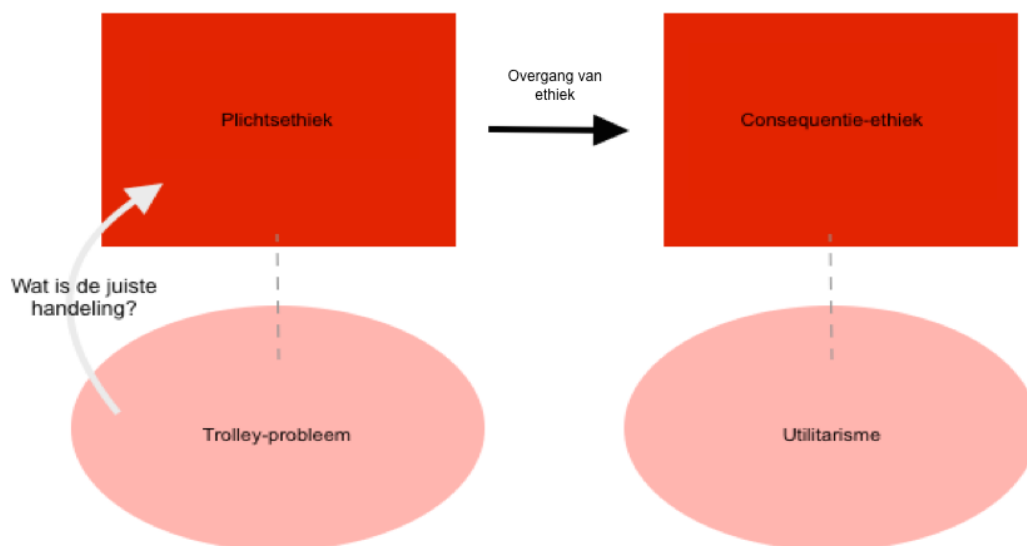
Evenals Ontwikkelingsgeografie kijkt Kunstmatige Intelligentie naar de grondslag waarop acties gebaseerd kunnen zijn. Het trolleyprobleem laat zien dat mensen in hetzelfde morele dilemma verschillende intuïties hebben over hoe te handelen. De vraag die kan worden gesteld is welke handelwijze dan de juiste is. De plichtsethiek die bij Ontwikkelingsgeografie ter sprake kwam geeft aan dat het voldoende is wanneer een persoon denkt dat hij of zij goed doet aan het verrichten van een bepaalde actie. De plichtsethiek heeft uiteindelijk plaats gemaakt voor de consequentie-ethiek, waarbij lange-termijn gevolgen van een handeling in acht worden genomen bij de beslissing deze uit te voeren. Dit principe van de consequentie-ethiek is in lijn met het utilitarisme dat Kunstmatige Intelligentie omschrijft. Hierbij wordt de morele waarde van een actie immers bepaald door te kijken naar de gevolgen die deze heeft voor het algemeen nut, welzijn en geluk van alle mensen.

De interdisciplinaire techniek die common ground creëert door uit te leggen welk verband er bestaat tussen verschillende fenomenen en causale relaties uit verschillende disciplines wordt *organization* genoemd (Repko, 2012). Hier blijkt dat twee verschillende disciplines er de voorkeur aan geven om in plaats van naar de actie zelf naar de gevolgen van een actie te kijken (zie Figuur 2).

Terwijl Ontwikkelingsgeografie zich vooral richt op de humanitaire kant van hulp in een conflictgebied, houdt Kunstmatige Intelligentie zich bezig met militaire acties. Wat dit betreft lijken de twee disciplines in eerste instantie ver van elkaar af te liggen. Bij nader inzien blijkt echter dat ze in het verlengde van elkaar liggen: voor

succesvolle conflictbeheersing is zowel militair als humanitair ingrijpen nodig. Ook in de praktijk begint de scheidslijn tussen NGO's en militairen steeds meer te vervagen, waardoor militairen en humanitaire hulpverleners meer met elkaar te maken krijgen dan voorheen. NGO's hebben inmiddels meermaals opgeroepen tot militaire interventies en bescherming gezocht bij militairen. In de nabije toekomst zouden wellicht autonome robots kunnen worden ingezet bij deze bescherming van humanitaire hulpverleners. Andersom nemen militairen steeds vaker de taken van hulpverleners over; een ontwikkeling die wordt betwist door NGO's.

Figuur 2: Overgang van plichtsethiek naar consequentie-ethiek

Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie

Conflict Studies en Kunstmatige Intelligentie richten zich allebei op het militaire aspect van conflictbeheersing, maar doen dit ieder op hun eigen niveau. Waar Conflict Studies zich bezighoudt met het nationale niveau en met grotere structuren, zoals de VN, concentreert Kunstmatige Intelligentie zich op het individuele niveau van het autonome wapensysteem. Een overeenkomst tussen beide disciplines is echter het gebruik van een bepaalde verzameling algemene principes. Bij de VN is dit het mandaat, waarin de opdracht en bevoegdheden van een missie gedefinieerd worden, en dat mede wordt gebaseerd op de drie basisprincipes van de VN. Ook binnen Kunstmatige Intelligentie, waar een autonoom wapensysteem bepaalde karaktereigenschappen aanleert, zal dit gedrag gebaseerd zijn op een bepaalde

verzameling algemene principes. In beide gevallen wordt er verwacht dat de vooraf opgestelde regels in iedere situatie worden opgevolgd: ook wanneer dit helemaal niet zo voordelig lijkt.

More comprehensive understanding

Ontwikkelingsgeografie en Conflict Studies laten een werkelijkheid zien waar actoren tijdens interventies in conflicten in ontwikkelingsgebieden worden beïnvloed door een reeks verschillende actoren en ontwikkelingen. Het blijkt dat deze zogeheten onpartijdige actoren hierdoor vaak een stuk minder onpartijdig zijn dan ze graag doen voorkomen. Huidige conflictsituaties kampen dus met het probleem dat interveniërende actoren steeds minder onpartijdig worden.

Onpartijdigheid is, volgens de in de common ground geformuleerde definitie, het vasthouden aan bepaalde principes met als hoofddoel de burgerbevolking te beschermen, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen bepaalde karakteristieken van individuen. Een vooraf vastgestelde verzameling principes staat hierbij dus centraal. Dergelijke basisprincipes speelden ook een rol bij het top-down aanleren van moraliteit door autonome systemen. Ook deze autonome systemen zouden een verzameling principes meekrijgen waar ze zich aan dienen te houden. Stel nu dat deze gegeven set principes gebaseerd wordt op het nieuwe begrip onpartijdigheid. Dan wordt het top-down mandaat van autonome systemen om zo onpartijdig mogelijk te handelen. Er zal dan moeten worden bepaald welke actie het meest onpartijdig is.

Ontwikkelingsgeografie geeft aan dat kan worden besloten welke actie wordt uitgevoerd door te kijken naar de lange-termijn gevolgen die deze actie met zich meebrengt. Deze consequentie-ethiek geeft echter niet aan op basis waarvan moet worden vastgesteld welke gevolgen al dan niet gewenst zijn. Hier kan het utilitarisme als morele maatstaf dienen. Volgens het utilitarisme wordt de morele waarde van een handeling namelijk bepaald door te kijken naar de gevolgen van deze handeling voor het algemeen nut, welzijn en geluk van alle mensen.

Met een consequentie-ethiek vanuit een utilitaristisch standpunt kunnen er principes worden opgesteld om de moraliteit en de onpartijdigheid te waarborgen. Zo kan een

onderscheid tussen individuen op grond van irrelevante karakteristieken worden uitgesloten en worden de onvolkomenheden van mensen ontweken, die vaak ook emoties meenemen in hun keuzes. Autonome (wapen)systemen zouden in dit kader veel beter in staat zijn onpartijdig te handelen dan mensen.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: ‘Welke bijdrage kan de inzet van autonome wapensystemen door onpartijdige actoren leveren aan militaire interventies in ontwikkelingsgebieden?’ In de huidige werkelijkheid, die wordt gekenmerkt door een afnemende onpartijdigheid, kan de bijdrage van autonome wapensystemen neerkomen op het in staat zijn om werkelijk onpartijdig te handelen. Er wordt door deze systemen immers in alle gevallen vastgehouden aan een vooraf bepaalde verzameling principes, die maakt dat er op een onpartijdige manier wordt ingegrepen.

Discussie

Utilitarisme en onpartijdigheid

Uit de inzichten van Kunstmatige Intelligentie bleek aan de hand van het trolleyprobleem dat mensen niet altijd morele keuzes maken die overeenstemmen met het utilitarisme; machines zouden hier in de toekomst mogelijk beter toe in staat kunnen zijn. Volgens onze nieuwe definitie zou een onpartijdige actor als hoogste doel het beschermen van de burgerbevolking moeten hebben en hierbij geen onderscheid mogen maken tussen individuen wat betreft nationaliteit, ras, gender, religie, en politieke voorkeur. Wanneer we ervan uitgaan dat het zonder onderscheid beschermen van de burgerbevolking betekent dat het kleinste aantal burgerslachtoffers altijd de beste optie is, komt hierin het utilitarisme tot uiting. Utilitarisme is zo gezien een hulpmiddel om de meest onpartijdige keuzes te kunnen maken. Hierbij zou een set basisprincipes aan de autonome wapensystemen kunnen worden meegegeven, waarbij geldt dat bij het nastreven van onpartijdigheid ieder leven evenveel waard is.

Hierboven is aangenomen dat ieder leven evenveel waard is. Het is echter nog maar de vraag of het wenselijk is om de waarde van een mensenleven te reduceren tot een getal, omdat op deze manier mensenlevens tegen elkaar worden afgewogen. Om dit te illustreren, zullen we gebruik maken van een zelfverzonnen gedachte-experiment dat

in het verlengde van het trolleyprobleem ligt. Het trolleyprobleem richt zich op de emotionele betrokkenheid van de ondervraagde en maakt geen onderscheid tussen verschillende eigenschappen van de mensen binnen het gedachte-experiment, zoals leeftijd en gezondheid. Het nieuwe gedachte-experiment presenteert een moreel dilemma waarbij er juist een keuze moet worden gemaakt tussen verschillende soorten mensen.

Gedachte-experiment: familiepicknick

Stel er zijn twee eettafels in het park waar families lunchen met een gewonnen picknickmand. Aan tafel 1 zitten zes terminaal-zieke senioren; en aan tafel 2 zitten twee kinderen met hun moeders. Eén van de twee gewonnen picknickmanden is vergiftigd, waardoor alle mensen aan deze tafel zullen sterven. Welke van de twee tafels krijgt de vergiftigde picknickmand?

In dit gedachte-experiment moet de ondervraagde verschillende afwegingen maken bij het maken van een keuze. Zo is de gemiddelde leeftijd aan de tweede tafel beduidend lager dan die aan de eerste tafel en is honderd procent van de eerste tafel terminaal ziek. Daarentegen zitten er wel meer mensen aan de eerste tafel dan aan de tweede tafel. Op grond hiervan zou de vergiftigde picknickmand volgens het nieuwe principe van onpartijdigheid aan de tweede tafel moeten worden gegeven. Er zullen daardoor vier jonge, gezonde mensen sterven en zes oudere, ongezonde mensen zullen blijven leven. Naar aanleiding hiervan rijst de vraag of het tellen van mensenlevens een adequate methode is bij het nemen van een beslissing over leven en dood.

Uit beide gedachte-experimenten kan worden geconcludeerd dat het niet altijd gewenst is om geen onderscheid te maken tussen individuen, maar ook dat de morele deugdzzaamheid van de mens utilitarisme in de weg staat. Het is daarom gewenst dat zowel autonome wapensystemen als mensen zich aan vooraf opgestelde regels houden maar daarbij wel bepaalde karaktereigenschappen tonen bij het nemen van militaire beslissingen. Om dit te bereiken zou er een compromis kunnen worden gevonden in een hybride vorm van een mandaat. We zagen al werd dat zowel de VN als autonome systemen gebruik (moeten) maken van een set principes. Bij autonome wapensystemen kunnen deze principes op twee manieren worden aangeleerd: top-

down en bottom-up. Als gebruik wordt gemaakt van een top-down methode zal er voorafgaand een set van regels, ofwel een mandaat, moeten worden vastgesteld. Een nadeel van vastgestelde regels is echter dat actoren – mensen of systemen – niet kunnen inspelen op veranderende situaties. Als gebruik wordt gemaakt van een bottom-up methode, dan krijgt een autonoom wapensysteem de ruimte voor zelfreflectie en zelforganisatie door middel van prestatiecriteria. Het is echter niet wenselijk dat er fouten worden gemaakt wanneer het gaat om een kwestie van leven of dood. Het gebruik van een hybride vorm van een mandaat, waarbij een top-down benadering en bottom-up benadering worden gecombineerd, zal ervoor zorgen dat principes gewaarborgd worden maar dat er ook mogelijkheden zijn voor tussentijdse evaluatie en hervorming. Hierdoor worden bepaalde normen en waarden, maar ook het militaire doel, gewaarborgd.

Hybride mandaat en onpartijdigheid

Bij het gebruiken van een hybride vorm van een mandaat, die meer menselijkheid bij het maken van keuzes toelaat, komt de onpartijdigheid echter opnieuw in gevaar. Hoewel de definitie van onpartijdigheid vooral stelt dat geen onderscheid gemaakt mag worden tussen mensen van verschillende nationaliteit, ras, gender, religie of politieke voorkeur, kan de vraag worden gesteld of het dan wél gewenst is om onderscheid te maken tussen mensen die verschillen qua leeftijd of gezondheid. Daarnaast zal het toelaten van meer menselijkheid bij het maken van keuzes er automatisch voor zorgen dat menselijke vooroordelen of persoonlijke waarden een grotere rol gaan spelen, en zo de onpartijdigheid in gevaar brengen. Het principe van onpartijdigheid tracht het beschermen van burgers centraal te stellen, maar het kan soms voorkomen dat er een keuze gemaakt moet worden tussen het beschermen van de ene of de andere groep burgers. In zulke gevallen zullen militaire troepen zich genoodzaakt zien om onderscheid te maken tussen individuele burgers. Het is de vraag op welke grond dit onderscheid gemaakt zou moeten worden en of onpartijdigheid in zulke gevallen wel mogelijk is. Een hybride mandaat kan dus onwillekeurig de partijdigheid in de kaart kunnen spelen.

Conclusie

De technologie van autonome wapensystemen ontwikkelt zich razendsnel. Hoewel veel mensen intuïtief tegen de inzet van autonome wapensystemen ofwel *killer robots* zijn, is het erg belangrijk om hun mogelijke gevolgen en voor- en nadelen te onderzoeken. In dit onderzoek is naar voren gekomen dat inzet van autonome wapensystemen voordelig zou kunnen zijn voor het herstellen van de onpartijdigheid bij interveniërende actoren maar dat er toch ook veel nadelen aan verbonden zijn. Op dit moment in de ontwikkeling van autonome wapensystemen blijkt het erg lastig ze daadwerkelijk als wapen in te zetten. Het gebrek van moraliteit bij zulke systemen is een cruciaal probleem dat op dit moment nog niet is opgelost. Voor de toekomstige ontwikkeling van autonome wapensystemen en het onderzoek ernaar zou het aanleren van moraliteit volgens ons daarom een belangrijk aandachtspunt moeten vormen. Het internationaal recht zal bijvoorbeeld rekening moeten houden met deze nieuwe wapens, omdat autonome wapensystemen ook op het gebied van oorlogsrecht nieuwe uitdagingen en vragen met zich meebrengen.

Onpartijdigheid in een actieve vorm is erg moeilijk te bewerkstelligen in conflictgebieden. Het bleek de vraag of daadwerkelijke onpartijdigheid überhaupt wel mogelijk en wenselijk is. We pleiten daarom voor een heroverweging van de taken van onpartijdige actoren in conflictgebieden. Wanneer wordt uitgegaan van een set principes die leidend zou moeten zijn bij interventies, moet er ook duidelijke consensus bestaan over de inhoud van zulke principes. Dit vraagt van beleidsmakers en interveniërende actoren meer reflectie op de vraag welke principes leidend dienen te zijn voor dergelijke interventiemissies.

Bibliografie

Aall, P.R. (1996). *NGOs and conflict management*. United States Institute of Peace.

AIV (2015). Autonome wapensystemen: de noodzaak van betekenisvolle menselijke controle. < <http://aiv-advies.nl/88j>> (geciteerd op 10 juni 2017).

Ali, T.M. & Gull, S. (2016). Government funding to the NGOs: a blessing or a curse? *International Journal of Research in Business and Social Science*, 5(6), 51.

Allen, C., Smit, I., & Wallach, W. (2005). Artificial morality: Top-down, bottom-up, and hybrid approaches. *Ethics and information technology*, 7(3), 149-155.

Anderson, M. B. (1996). Humanitarian NGOs in conflict intervention. *Managing Global Chaos*. Washington D.C. United States Institute of Peace Press, 343-354.

Asaro, P. (2012). On banning autonomous weapon systems: human rights, automation, and the dehumanization of lethal decision-making. *International Review of the Red Cross*, 94(886), 687-709.

Autesserre, S. (2014). *Peaceland: conflict resolution and the everyday politics of international intervention*. Cambridge University Press.

Banks, N., Hulme, D., & Edwards, M. (2015). NGOs, states, and donors revisited: Still too close for comfort?. *World Development*, 66, 707-718.

Bartoli, A. (2009). NGOs and conflict resolution. *The SAGE handbook of conflict resolution*, 392-412.

Bekey, G., & Abney, K. (2008). *Autonomous Military Robotics: Risk, Ethics, and Design*. Washington, DC: US Department of the Navy, Office of Naval Research.

Bellamy, A. J., & Hunt, C. T. (2015). Twenty-first century UN peace operations: protection, force and the changing security environment. *International Affairs*, 91(6), 1277-1298.

Bourantonis, D., & Wiener, J. (Eds.). (2016). *The United Nations in the new world order: the world organization at fifty*. Springer.

Callam, A. (2015). Drone wars: Armed unmanned aerial vehicles. *International Affairs Review*, 18.

Carapico, S. (2000). NGOs, INGOs, GO-NGOs and DO-NGOs: Making sense of Non-Governmental Organizations. *University of Richmond*. Middle-East Report 214, 31(1), 15.

Chan, E. Y. Y., & Li, W. (2016). Role of Government and NGOs. In *Orthopedics in Disasters* (pp. 47-59). Springer Berlin Heidelberg.

Curran, D., & Holtom, P. (2015). Resonating, Rejecting, Reinterpreting: Mapping the Stabilization Discourse in the United Nations Security Council, 2000–14. *Stability: International Journal of Security and Development*, 4(1).

Debiel, T., & Sticht, M. (2005). Towards a new profile?: Development, humanitarian and conflict-resolution NGOs in the age of globalization.

Develtere, P., & De Bruyn, T. (2009). The emergence of a fourth pillar in development aid. *Development in practice*, 19(7), 912-922.

Docherty, B. (2012). *Losing humanity: The case against killer robots*.

Donald, D. (2002). Neutrality, Impartiality and UN Peacekeeping at the Beginning of the 21st Century. *International Peacekeeping*, 9(4), 21-38.

Doroodgar, B., Ficocelli, M., Mobedi, B., & Nejat, G. (2010). The search for survivors: Cooperative human-robot interaction in search and rescue environments using semi-

autonomous robots. In *Robotics and Automation (ICRA), 2010 IEEE International Conference on* (pp. 2858-2863). IEEE.

Follér, M. L., Haug, C., Knutsson, B., & Thörn, H. (2013). Who is responsible?: Donor-civil society partnerships and the case of HIV/aids work. *Nordic Africa Institute*.

Ghimire, H. (2012). NGO/INGO centered approach: an alternative approach to development. *Occasional Papers in Sociology and Development*, 8, 205.

Global Journal, The (2017). <<http://www.theglobaljournal.net/group/ngo-nexus/>> (geciteerd op 10 mei 2017).

Goodhand, J. (2006). *Aiding peace?: The role of NGOs in armed conflict*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

GSDRC (2017). Humanitarian Principles and humanitarian assistance. <<http://www.gsdrc.org/topic-guides/international-legal-frameworks-for-humanitarian-action/concepts/humanitarian-principles-and-humanitarian-assistance/>> (geciteerd op 30 mei 2017).

Harris, V. (2016). Humanitarian Spaces: Understanding Military-NGO interaction in conflict and disaster. *Australian Civil-Military Centre*, 13-14.

Heck, W. (2015, 30 oktober). Leger moet 'killerrobots' kunnen kopen. NRC.

Humanitarian Coalition (2017). From Humanitarian to development aid. <<http://humanitariancoalition.ca/media-resources/factsheets/from-humanitarian-to-development-aid>> (geciteerd op 10 mei 2017).

Huyse, H. & Bruyn, T. de (2015). New Trends in Governmental Funding of Civil Society Organizations: A Comparative Study of 9 OECD-DAC Donors. *HIVA – KU Leuven*.

Kaldor, M. (2013). *New and old wars: Organised violence in a global era*. John Wiley & Sons.

Karlsruud, J. (2015). The UN at war: examining the consequences of peace-enforcement mandates for the

UN peacekeeping operations in the CAR, the DRC and Mali. *Third World Quarterly*, 36(1), 40-54.

Kaya, G. (2015). A New Era in peacekeeping for the United Nations: Leaving traditional peacekeeping behind. *Journal of Economics & Management*, 20, 39.

Kopinak, J.K. (2013). Humanitarian Aid: Are Effectiveness and Sustainability Impossible Dreams? *The Journal of Humanitarian Assistance*.

Mayer, C. (2015). Developing Autonomous Systems in an Ethical Manner. *Issues for Defence Policymakers*, 65.

Mill, J. S. (1901). *Utilitarianism*. Longmans, Green and Company.

Mitchell, C. (2002). Beyond resolution: what does conflict transformation actually transform?. *Peace and Conflict Studies*, 9(1), 1-23.

Müller, V. C., & Simpson, T. W. (2014). Autonomous killer robots are probably good news. *Sociable Robots and the Future of Social Relations: Proceedings of Robo-Philosophy 2014*, 273, 297.

Nichols, S., & Mallon, R. (2006). Moral dilemmas and moral rules. *Cognition*, 100(3), 530-542.

Noorman, M., & Johnson, D. G. (2014). Negotiating autonomy and responsibility in military robots. *Ethics and Information Technology*, 16(1), 51-62.

Norman, D. A., Ortony, A., & Russell, D. M. (2003). Affect and machine design: Lessons for the development of autonomous machines. *IBM Systems Journal*, 42(1), 38-44.

OECD (2017). Development Assistance Committee (DAC). <http://www.oecd.org/dac/developmentassistancecommitteeedac.htm> (geciteerd op 30 mei 2017).

OXFAM Novib (2017). <<http://www.oxfamnovib.nl/english/about-oxfam/themes/humanitarian-aid>> (geciteerd op 10 mei 2017).

Peter, M. (2015). Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 21(3), 351-370.

Ramdharie, S. (2016, 19 april). 'Oorlog met killer robots is geen science fiction meer'. De Volkskrant.

Ramsbotham, O., Miall, H., & Woodhouse, T. (2011). *Contemporary conflict resolution*. Polity.

Repko, Allen F. (2012). *Interdisciplinary research: Process and theory*. Sage Publications.

Sinnott-Armstrong, W. (2003). Consequentialism.

Sparrow, R. (2007). Killer robots. *Journal of applied philosophy*, 24(1), 62-77.

Sinclair, M. A., & Siemieniuch, C. E. (2010). Ethics and the killer robot.

Thomson, J. J. (1985). The trolley problem. *The Yale Law Journal*, 94(6), 1395-1415.

Unicef (2003). Unicefs Humanitarian Principles. <www.unicef.org> (geciteerd op 1 juni 2017).

United Nations (2012). Country classification: statistical annex. *United Nations Department for Social Affairs*.

United Nations (2017). Principles of UN peacekeeping.
<<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml>> (geciteerd 26 mei 2017).

United Nations (2000). Report of the Panel on United Nations Peace Operations. *United Nations General Assembly Security Council*.

United Nations (2008). United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. *United Nations Department of Peacekeeping Operations & Department of Field Support*.

United Nations (2014). Country Classification: Data sources, country classifications and aggregation methodology.

Vallor, S. (2013). The future of military virtue: Autonomous systems and the moral deskilling of the military. In *Cyber Conflict (CyCon), 2013 5th International Conference* on (pp. 1-15). IEEE.

Willetts, P. (2002). What is a non-governmental organization?. *Social and economic development*, 3.

World Bank (2012). Localizing development: Does participation work? *The World Bank, Washington DC*.

World Bank (2017). Civil Society Organizations.
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/o,,contentMDK:20127718~menuPK:288622~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html>
(geciteerd op 10 mei 2017).